

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE FİNANSAL PİYASA
GELİŞMELERİNİN KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA EKONOMİK
BÜYÜMEYE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Burhan ALTINÖZ

Danışman

Doç. Dr. Serap ÇOBAN

Nevşehir

Ekim 2020

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE FİNANSAL PİYASA
GELİŞMELERİNİN KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA EKONOMİK
BÜYÜMEYE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Burhan ALTINÖZ

Danışman

Doç. Dr. Serap ÇOBAN

Nevşehir

Ekim 2020

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

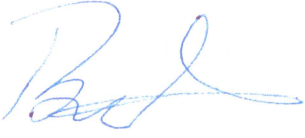
Tezi Hazırlayan

Burhan ALTINÖZ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Doğrudan Yabancı Yatırımlar Ve Finansal Piyasa Gelişmelerinin Küreselleşme Bağlamında Ekonomik Büyüme Etkileri” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

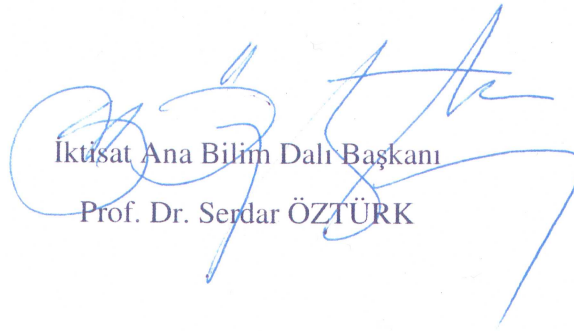
Tezi Hazırlayan

Burhan ALTINÖZ

Danışman

Doç. Dr. Serap ÇOBAN

İktisat Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Serap ÇOBAN danışmanlığında Burhan ALTINÖZ tarafından hazırlanan “Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Finansal Piyasa Gelişmelerinin Küreselleşme Bağlamında Ekonomik Büyümeye Etkileri” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

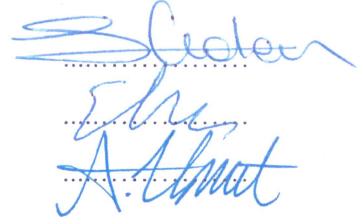
JÜRİ

Danışman : Doç. Dr. Serap ÇOBAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ebru TOPCU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Alican UMUT

İMZA

ONAY: Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 30.. /10.. /2020 tarih ve 2020-48-1005 sayılı Kararı ile onaylanmıştır. /..... /.....

Prof. Dr.
Hakan Vahit ERKUTLU
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bana yüksek lisans yapma fırsatı veren iktisat bölümündeki saygıdeğer hocalarıma Őükranı bir borç bilirim. Bu tezin hazırlanıp ortaya çıkmasında yardımlarını ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Serap ÇOBAN' a içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca desteklerini esirgemeyen aileme ve özellikle kardeŐim Öğr. Gör. Buket Altınöz'e, desteğiyle daima yanımda olan kıymetli eŐime ve varlığından güç aldığım yakında doğacak olan oğluma sonsuz teşekkürler.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE FİNANSAL PİYASA GELİŞMELERİNİN KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

Burhan ALTINÖZ

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana
Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz 2020**

Doç. Dr. Serap ÇOBAN

ÖZET

Bir ülkedeki toplam mal ve hizmet üretiminde sağlanan artış olarak tanımlanan ekonomik büyüme geçmişten günümüze gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin temel makroekonomik hedeflerinden biridir. Buna bağlı olarak günümüzde büyümenin temel dinamiklerini tespit etmek ve bu doğrultuda çeşitli politikalar üretmek ekonomilerin temel noktasıdır. Nitekim söz konusu dinamikler zaman içerisinde değişmekle birlikte ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı hem gelişmiş bir ülke grubu olarak G7 ülkeleri hem de gelişmekte olan bir ülke grubu olarak E7 ülkelerinde doğrudan yabancı yatırımlar finansal gelişme ve küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 1990-2017 dönemi için analiz etmektedir. Ayrıca emek ve sermaye faktörleri de kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda panel ARDL tahmin yaklaşımı benimsenerek her iki ülke grubu için bir karşılaştırma sunulmuştur.

G7 ülkeleri için yapılan analizde hem kısa hem de uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımların büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi tespit edilemezken, finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi artırıcı etkisi bulunmuştur. Bununla birlikte küreselleşmenin uzun dönemde negatif, sermayenin hem kısa hem de uzun dönemde pozitif etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak emek kısa dönemde büyümeye katkı sağlarken uzun dönemde zarar vermektedir. E7 örneklem grubu için elde edilen uzun dönem tahmin sonuçlarına göre finansal gelişme ve sermaye birikiminin ekonomik büyümeye olumlu katkısı olduğunu göstermiştir. Kısa dönem sonuçlarına göre ise doğrudan yabancı yatırımlar, emek ve sermaye ekonomik büyümeyi artırıcı bir etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik büyüme, doğrudan yabancı yatırımlar, finansal gelişme, küreselleşme, panel veri.

**THE EFFECTS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND FINANCIAL
MARKETS DEVELOPMENTS ON ECONOMIC GROWTH IN THE
CONTEXT OF GLOBALIZATION**

Burhan ALTINÖZ

**Neşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Department of
Economics, Master's Degree, July 2020**

Supervisor: Associate Professor Serap ÇOBAN

ABSTRACT

Economic growth, which is defined as the increase in total production of goods and services in a country, is one of the main macroeconomic targets of both developed and developing countries from past to present. Accordingly, determining the basic dynamics of growth today and producing various policies in this direction is the basic focus of economies. As a matter of fact, the dynamics in question change over time and they differ from country to country.

The aim of this study is to analyze the effects of foreign direct investments, financial developments, and globalization on economic growth in both G7 countries as a developed country group and E7 countries as a developing country group. In addition, labor and capital factors included in the model as control variables. For this Purpose, the panel ARDL estimation approach is adopted and a comparison is presented for both country groups.

The analysis results for the G7 countries, while a statistically significant effect on the growth of foreign direct investments in both short and long run was not be determined, financial development have an increasing-effect on economic growth. However, it has been concluded that globalization has a negative impact on the long run and capital has a positive impact in both the short and long run. Finally, while labor contributes to growth in the short run, it damages in the long run. According to the long run estimation results obtained for E7 sample group, financial development and capital accumulation have positive impact on growth. On the other hand, foreign direct investments, labor and capital have an increasing-effect on economic growth in the short run.

Keywords: Economic growth, foreign direct investment, financial development, globalization, panel data.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	iv
TEZ YAZIM KLAUZUNA UYGUNLUK.....	v
KABUL VE ONAY SAYFASI	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI, BAŞLICA BÜYÜME TEORİLERİ VE BÜYÜMENİN TEMEL DİNAMİKLERİ

1.1. Ekonomik Büyüme Kavramı	3
1.2. Büyüme Teorileri ve Tarihsel Süreçteki Gelişimi	7
1.2.1. Dışsal Ekonomik Büyüme Teorileri.....	7
1.2.2. İçsel Ekonomik Büyüme Teorileri	11
1.3. Farklı İktisadi Yaklaşımlarda Ekonomik Büyüme.....	15
1.3.1. Merkantilizmde Büyüme	15
1.3.2. Fizyokratlarla Büyüme	16
1.3.3. Klasik İktisatta Büyüme	16
1.3.4. Marksist Kapitalizmde Büyüme.....	18
1.3.5. Schumpeter’de Büyüme	19
1.4. Ekonomik Büyümenin Temel Dinamikleri.....	20
1.4.1. Sermaye Birikimi	21
1.4.2. Teknolojik Gelişme	21
1.4.3. Nüfus Artışı ve İstihdam	22
1.4.5. Beşerî Sermaye.....	22

1.4.6. Gelir Dağılımı.....	22
1.4.7. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	23
1.4.8. Finansal Gelişme	23
1.4.9. Küreselleşmenin Ekonomik Büyümeye Etkisi.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

DYY VE FİNANSAL GELİŞME KAVRAMLARI, TARİHSEL GELİŞİM SÜREÇLERİ VE KÜRESELLEŞME İLE BİRLİKTE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİ KANALLARI

2.1. DYY'lere İlişkin Kavramsal ve Teorik Çerçeve, Küreselleşme ile İlişkisi ve Ekonomik Büyümeye Etkisi	26
2.1.1. DYY Kavramı ve Teorik Açıklamalar	26
2.1.2. DYY'lerin Tarihsel Süreçteki Gelişimi.....	28
2.1.3. Küreselleşme Bağlamında DYY'nin Ekonomik Büyümeye Etki Mekanizması	33
2.2. Finansal Gelişmeye İlişkin Kavramsal ve Teorik Çerçeve, Küreselleşme ile İlişkisi ve Ekonomik Büyümeye Etkisi.....	34
2.2.1. Finansal Gelişme Kavramı ve Teorik Açıklamalar	34
2.2.2. Finansal Piyasa Gelişmelerinin Tarihsel Süreçteki Gelişimi	39
2.2.3. Küreselleşme Bağlamında Finansal Gelişmenin Ekonomik Büyümeye Etki Mekanizması	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR, FİNANSAL GELİŞME VE KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1. Literatür Taraması.....	45
3.2. Model ve Veri Seti	51
3.3. Metodoloji	52
3.4. Analiz Bulguları	53
SONUÇ	59

KAYNAKÇA.....	62
ÖZGEÇMİŞ	68

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Dünya'da ve Türkiye'de DYY'lerin Seyri (2000-2011)	30
Tablo 2. 2. En Fazla Uluslararası Doğrudan Yatırım Çeken On Ülke ve Türkiye (Milyar dolar)	31
Tablo 3. 1. DYY ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Ampirik Çalışmalar	45
Tablo 3. 2. Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Ampirik Çalışmalar	47
Tablo 3. 3. Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Ampirik Çalışmalar	49
Tablo 3. 4. Tanımlayıcı İstatistikler	53
Tablo 3. 5. Pesaran (2004) Yatay Kesit Bağımlılığı Sonuçları	54
Tablo 3. 6. CIPS Birim Kök Testi Sonuçları	54
Tablo 3. 7. Katsayı Tahmin Sonuçları	55

GİRİŞ

Ekonomik büyüme, bir ekonomide mal ve hizmet üretiminde meydana gelen bir artıştır. Sermaye mallarındaki, işgücü, teknolojik uygulamalar ve insan sermayesindeki artışlar, ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Ekonomik büyüme sağlamak için fiziki sermaye mallarında artış olması gerekmektedir. Ekonomiye sermaye eklemek, işçi verimliliğini artırmaya yöneliktir. Yeni ve daha fazla araç kullanımı işçilerin zaman dilimi başına daha fazla üretim yapabileceği anlamını taşımaktadır. Ekonomik büyümeyi sağlamanın bir diğer yolu da teknolojik gelişmelerin takip edilmesidir. Gelişmiş teknoloji kullanımı, işçilerin aynı sermaye stoku ile daha fazla mal üretmelerini sağlayacaktır. Sermaye büyümesi gibi, teknolojik büyümede tasarruf ve yatırım düzeyine bağlıdır. Araştırma ve geliştirmeyi desteklemek için tasarruf ve yatırım ihtiyacı bulunmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımlar, yatırımcının bulunduğu ülke dışındaki bir ekonomide bir işletmenin yönetiminde yer aldığı ve söz sahipliği yaptığı uzun süreli bir yatırımdır. Doğrudan yabancı yatırımda, yatırım yapılan işletme sermayesinde %10 ya da daha fazla oranda paya sahip olması neticesinde yönetimde bulunmasıyla söz konusu olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar, bir hisse senedine ya da portföye yapılan yatırım değil, gerçek olarak bir işletmeye yapılan yatırım olarak gerçekleşmektedir. Finansal gelişmeyi açıklayacak olursak, bir ülkenin finansal yapısında meydana gelen değişimler olarak kabul edilmektedir. Ülkelerin kısa ve uzun dönemli finansal çeşitliliği incelemek gerekmektedir. Finansal gelişmeden temel olarak ortaya çıkan, tasarrufların artırılması ve bu tasarrufların yatırım için gerekli birikimlere ulaşmasının kolaylaştığı bir yapıdır. Bu bağlamda finansal

serbestlik politikalarının başarısı, ülkedeki tasarrufları artırabilme kabiliyetine bağlı olduğu kabul edilmektedir. Fakat finansal liberalizasyon tecrübeleri, finansal liberalizasyonun etkin bir yatırım dağılımını hızlandıracağını destekleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Finansal gelişme, ülke içerisindeki kısıtlamaların azaltılması veya kaldırılması ile doğru orantılı bir şekilde ilerlemektedir. Buna ek olarak bankacılık sektörünün gelişmesi ve sermaye piyasası arasında aracılık yapan kurumların artması ile finansal gelişme meydana gelmektedir. Ekonomik küreselleşme, genel olarak ülke ekonomilerinin dünya ekonomisi ile entegre olarak, dünyanın tek bir Pazar olarak bütünleşmesini sağlayan bir olgu olarak görülmektedir. Başka bir ifade ile ekonomik küreselleşme, ülkelerin ekonomik ilişkilerinin yaygınlaşması ve ülkelerin ticari yakınlık göstermesi anlamına gelmektedir. Ekonomik küreselleşmede mal ve hizmetler ile uluslararası sermaye hareketleriyle ilgili sınırlar ortadan kaldırılarak ve işlemler çeşitlenerek artış göstermekte ve teknolojinin dünya çapında hızlı bir şekilde yayılmasıyla ülkeler ekonomik açıdan rekabet gücünü artırmaktadır. Bu çalışmada ‘doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal piyasa gelişmelerinin küreselleşme bağlamında ekonomik büyümeye etkileri’ incelenmiştir. Çalışmada gelişmiş ülkeler (G7) ve gelişmekte olan ülkeler (E7) karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Birinci bölümde, ekonomik büyüme kavramı, büyüme teorileri, büyüme dinamikleri ve farklı iktisadi yaklaşımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal gelişme kavramları, tarihsel gelişim süreçleri ve küreselleşme ile birlikte ekonomik büyümeye etkileri incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI, BAŞLICA BÜYÜME TEORİLERİ VE BÜYÜMENİN TEMEL DİNAMİKLERİ

1.1. Ekonomik Büyüme Kavramı

İktisat teorisinde, ekonomik büyümeye ilişkin açıklamaları, farklılık gösteren anlam ve yorumlardan oluşmaktadır. Bu farklılık esas olarak ekonomik büyümenin çeşitli bileşenlerden oluşması ve hesaplanma yöntemlerindeki farklılıklardan oluşmaktadır. Genel olarak, bir ülkede belirli bir dönemde, tüm üretilen mal ve hizmetlerin parasal ifadesi olan milli gelirdeki artış iktisadi büyüme olarak adlandırılır. Ekonomik büyüme geleneksel olarak, reel (GSYİH) veya reel GSYİH artış oranı yüzdeleriyle ölçülmektedir ve hesaplamalar genellikle reel olarak yapılır (Arslan, 2013:46).

Ekonomik büyüme, potansiyel üretimin büyümesi anlamına gelir. Bunun anlamı toplam talep veya planlanan satıştaki büyümenin neden olduğu tam istihdamdaki üretimdir. Çalışma alanı olarak ekonomik büyüme ana başlıklarıyla ekonomik kalkınmadan ayrılmaktadır. Geçmiş dönem çalışmalarda daha dar bir açı ile ekonomik çıktıdaki nicel artışa odaklanılmış, daha sonra da genel olarak ekonomik nitel dönüşümlerin nasıl olacağı araştırılmaya başlanmıştır.

Sermaye üretiminde etkin olan işgücü, teknoloji ve insan sermayesinden yükselişler, ekonomik büyümeye katkıda bulunması muhtemeldir. Üretimdeki toplam kazanımlar, artan ortalama verimlilik ile bağlantılıdır. Bu da gelirin artmasına neden

olarak, tüketicuyu daha fazla satın almaya teşvik edecektir. Sonuç itibariyle daha yüksek bir maddi yaşam kalitesi veya yaşam standardı ortaya çıkacaktır. Büyüme genellikle fiziksel sermayenin, iş gücünün ve üretimde kullanılan teknolojinin bir fonksiyonu olarak modellenir. Kısaca anlatmak gerekirse, çalışma yaşı nüfusunun miktarını ve kalitesini, bu nüfusun birlikte çalışması gereken araçları bir araya getirmek; yani emek, sermaye ve hammaddeyi birleştirmek büyümenin artmasına neden olacaktır.

Bir ülkenin, sahip olduğu sınırlı kaynakları artırarak veya kalitelerini iyileştirerek, üretim sınırını büyütmesi veya üretim teknolojisini ve kurumsal düzeyi değiştirerek daha verimli üretim seviyesine gelmesi ekonomik büyüme olarak adlandırılmaktadır. Büyüme, üretim faktörlerinin kişi başına reel milli geliri yükseltecek şekilde sürekli gelişmesi olarak da ifade edilmektedir. Ekonomik büyüme açısından en önemli gösterge milli gelir artışı olarak kabul edilmektedir. Milli gelir, bir ülkede yaşayan insanların refah düzeyini gösterir. Milli gelirle bağlantılı olarak gayri safi milli hasıla, bir ülke ekonomisinin, belirli bir dönemde ürettiği mal ve hizmetlerin parasal değerlerinin toplamını ifade eder. Tüm üretim faktörlerinin (emek, doğal kaynak, sermaye) ortaya koyduğu mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarıyla miktarlarının çarpımları toplamını gayri safi milli hasılayı vermektedir. Üretilen mal ve hizmetlerin ortaya çıkmasında kullanılan, sermaye malları zaman içerisinde eskiyip aşınma göstermektedir. Eskiyen bu kısımlar üretilen malların maliyetine dahil edilmektedir. Böylelikle üretilen mal ve hizmetlerin gerçek maliyetinin hesaplanması için, üretime katılan malzeme ve ekipmanın (amortismanların) GSMH'den çıkarılarak hesaplanması gerekir (Aktuğ, 2010:2).

Ekonomik büyümeye ulaşmanın birkaç seçeneği vardır. Birincisi, ekonomide fiziksel sermaye eklemek, işçi verimliliğini artırmaya yöneliktir. Daha iyi, daha yeni ve daha fazla araç, işçilerin zaman dilimi başına daha fazla üreterek daha verimli çalışma ortaya koyacakları anlamına gelir. Örnek vermek gerekirse, ağ ve olta ile balık tutmaya çalışan iki balıkçıyı kıyaslayabiliriz. Ağ ile balık tutmaya çalışan bir balıkçı, olta ile balık tutmaya çalışan bir balıkçıdan saat başına daha fazla balık tutacaktır. Ancak iki konu bu süreçte kritik önem arz etmektedir. Ekonomide söz sahibi olan kişilerin, yeni sermayeyi yaratacak kaynakları serbest bırakmak için önce bir tür

kemer sıkma politikasına yönelmesi yani tasarruf sağlaması ve işçilerin bunu verimlik bir şekilde kullanmaları için yeni sermayenin doğru yerde ve doğru zamanda olması gerekir.

Ekonomik büyümeyi üretmenin ikinci bir yöntemi olarak teknolojik gelişmeleri gösterebiliriz. Benzinin icadı buna örnek olarak verilebilir. Benzin enerji üreten gücünün keşfedilmesinden önce, petrolün ekonomik değeri nispeten daha düşük olarak görülüyordu. Benzinin üretimde kullanılması, ürünlerin üretiminden, taşınmasına kadar ürünler açısından daha verimli bir yöntem haline gelmiştir. Geliştirilmiş teknoloji, işçilerin aynı sermaye malları stoku ile daha fazla ürün elde etmelerini sağlar ve bunları daha verimli olan yeni yollarla birleştirir. Sermaye büyümesi gibi, teknik büyüme oranı da tasarruf ve yatırım oranına bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Buna bağlı olarak araştırma ve geliştirmeye katılmak için tasarruf ve yatırım gerekliliği söz konusudur.

Bir ülkenin ekonomisi için, büyüyüp büyümediğine veya küçülüp küçülmediğine makro ekonomik muhasebe sistemlerinin temel algoritması olan gayri safi yurtiçi hasılanın reel değişimlerine bakılarak karar verilmektedir. Belirli bir dönemde reel GSYİH arttıysa, ekonomik büyüme gerçekleşmiştir. Kişilerin ve toplulukların asıl amaçlarından biri de buldukları toplumların yaşam standardının yüksek bir biçimde yaşama istemesidir. Bütün ülkelerin hedefi ekonomik büyümeyi istikrarlı bir şekilde sürdürmektir. Makro ekonomik düzeydeki göstergelerden büyüme ve işsizlik oranı önem arz etmektedir. Reel GSYİH büyümesi, ekonomide kaynak miktarının değişmesi anlamına da gelmektedir. Kaynaklar, uygun bir biçimde emek ve sermaye diye ayrılır. Büyüme oranının ölçmek için reel ulusal geliri (üretimi/tüketimi) ölçmek ve kişi başına reel ulusal gelir oranındaki artışları ölçmek gerekmektedir (Ok, 2008:4).

Ekonomik açıdan büyümenin gerçekleşmesi için hiç kuşkusuz işgücünün artırılması da önem arz etmektedir. İşçi sayısının artırılması daha fazla mal ve hizmet üretilmesi anlamına gelmektedir. 19. yüzyılda güçlü ABD ekonomisinin büyümesine bir etki de üretken göçmen işgücünün yüksek sayıda olmasından kaynaklanıyordu. Sermaye kaynaklı ekonomik büyüme gibi, bu sürecin önemli koşulları vardır. İşgücündeki

artış, yeni işçilerin temel geçimini sağlamak için tüketilmesi gereken mal ve hizmet miktarlarını da doğrudan arttırmaktadır. Bu sebeple, yeni işçilerin bunu telafi edecek, net tüketiciler olmayacak kadar üretken olmaları istenmektedir. Son yöntem beşerî sermayede artış sağlamaktadır. İşçilerin el sanatlarında beceri sahibi olmaları, eğitim ve uygulama yoluyla üretkenliklerini artıracakları anlamlarına geliyor. Yatırım, tasarruf ve uzmanlık en tutarlı ve kolay kontrol edilebilen yöntemlerdir. Beşerî sermaye, kurumsal ve sosyal sermayeyi de ifade edebilir. Ekonomik veya siyasi açıdan oluşabilecek yenilikler, ekonominin verimliliğini artırabilecek beşerî sermaye üzerinde etki sahibi olabilir. Bu, beşerî sermaye aynı zamanda araştırma ve geliştirme çalışmalarına da temel olmaktadır.

Ekonomik büyüme kavramını her zaman üretilen miktar ile tanımlanamamaktadır. Yani burada üretilen mal ve hizmetin diğerlerinden daha değerli olduğunu düşünebiliriz. Örneğin, bir bilgisayar üretmek bir terlik üretmekten daha değerli kabul edilir. Bu da büyümenin yalnızca miktar ile değil, üretilen mal ve hizmetin değeriyle ölçüldüğünün göstergesidir. Başka bir konu da, üretilen ürünlerin herkes için aynı değerde olmamasıdır. Bu ise şu şekilde açıklanabilir; bir ısıtıcı kuzey ülkelerinde yaşayanlar için değerliyken, klima ise sıcak ülkede yaşayanlar için daha değerlidir. Değerler yaşanan coğrafyaya, insan alışkanlıklarına vs. bağlı olduğu için yani öznellik söz konusu olduğu için, tüm bireyler açısından ölçüm yapmak çok zordur.

Ülkemizde büyüme rakamları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından her yıl dört parçaya ayrılarak hesaplanmakta ve kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Buna göre yılın ilk, ikinci, üçüncü ve sonra çeyreğindeki reel gayri safi yurt içi hasıla rakamları ile bir önceki yılın aynı dönemi ile kıyaslama yapılarak büyüme verileri elde edilmektedir.

GSYİH Hesaplama Yöntemleri:

Gayri safi yurt içi hasıla, üretim, harcamalar ve gelir olmak üzere 3 farklı yöntemle hesaplanabilmektedir. Bu yöntemlere ilişkin hesaplama detayları şu şekildedir:

- Üretim (Katma Değer) Yöntemiyle GSYİH Hesaplaması: GSYİH hesaplaması için ilk akla gelen yöntemi toplam üretim yöntemidir. Ekonomideki bütün sektörler tarafından, örneğin tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatı üzerinden değerlerinin toplamı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya eşittir.
- Harcamalar Yöntemiyle GSYİH Hesaplaması: Ekonomide bir yıl içinde nihai mal ve hizmetlere yapılan harcamaların toplamından GSYİH 'ye ulaşılabilir. Harcamalar yönteminin genel mantığı bir ekonomide üretilen tüm malların satın alındığı prensibi üzerinedir. Bu durumda üretilen malların toplamı ile harcamalar toplamı eşit olacaktır.
- Gelir Yöntemiyle GSYİH Hesaplaması: Bir ekonomide üretim faktörlerinin elde ettiği gelirlerin toplamından "Milli Gelir" büyüklüğüne ulaşılabilir. Milli gelir ifadesi, genelde GSYİH yerine kullanılmakta olup aslında ekonomi biliminde bu iki terimin farklı hesaplamaları bulunmaktadır.

1.2. Büyüme Teorileri ve Tarihsel Süreçteki Gelişimi

Ekonomik büyüme teorileri iki temel gruba ayrılarak incelenmektedir ve bu başlık altında ekonomik büyüme teorileri bu iki kategoride ele alınmaktadır:

- Dışsal ekonomik büyüme teorileri
- İçsel ekonomik büyüme teorileri

1.2.1. Dışsal Ekonomik Büyüme Teorileri

Klasik iktisadi büyüme yaklaşımına göre ekonomik büyüme, sermaye, makineleşme ve iş bölümüne bağlı olarak açıklanmıştır. Bu açıklanan teoriye göre büyüme üretim kapasitesindeki artışı sağlayan teknolojik gelişme ile açıklanmıştır. İktisadi büyümenin kaynağı, üretimi ve iç hacmini olumsuz yönde etkilemeyecek olan tasarruflar, doğru tasarruf sonra yapılacak olan doğru yatırım alanları ve sermayedir. Özellikle tam rekabet piyasa şartlarında, sermaye her zaman doğru kullanılmalıdır. Üretim verimliliği doğru analiz edilerek maliyetlerin azalmasıyla birlikte karlılık oranının artmasına neden olmaktadır. Karlılığın artması demek; mevcut sermayenin

artması ve yeni yatırımlara kaynak sağlanması anlamına gelmektedir. Tüm bunların sonucu olarak da iktisadi büyüme gerçekleşmiş olacaktır (Özel, 2012:63-72).

Ekonomide net yatırımların, çıktı için talep meydana getirirken, diğer taraftan çıktı üretmek için ekonominin kapasitesini artırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Örnek verecek olursak; bir işletmenin kurulması beraberinde demir, çimento, kireç, makine gibi malzemelerin talebinin artmasına neden olmaktadır. İşletmenin kurulmasıyla birlikte ekonominin üretim miktarında da artış olduğu görülecektir. Üretim kapasitesini doğrudan etkileyen üretim tekniklerinin gelişmediği düşünüldüğünde, belirli bir üretim için sermayenin belirli bir bölümünü kullanmak gerekir. X sermaye stokunu ve Z üretim düzeyin gösterdiğinde ortalama sermaye çıktı oranı X/Z olarak ifade edilmektedir. Bu ifadeye göre 1 birim çıktı üretebilmek için 5 birim miktarda yatırım gerekiyorsa 100 birim üretim için ise 500 birim sermaye ortaya konulmasına ihtiyaç olmaktadır.

Çağdaş ekonomik büyüme kuramları, Harrod'un 1939 yılında yayınlamış olduğu çalışmasıyla başlamıştır. Ardından Domar'ın yine aynı alanda yaptığı çalışmalar, çağdaş ekonomik büyüme kuramlarına katkı sağlamıştır. Bu iki iktisatçının çalışmalarında ve bulgularında benzerlikler oluşması sebebiyle, Harrod-Domar modeli olarak adlandırılmıştır. Bu model, kısa dönemli Keynesgil yaklaşımların uzun dönemli ekonomik büyüme sürecine uyarlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Büyüme alanı Harrod ve Keynes arasında ki fark olarak kabul edilir. Harrod-Domar yaklaşımına göre ekonomi sabit bir büyüme oranında dengeli şekilde büyüyebilir. Keynes' e göre ise bu şekilde büyüme mucizedir ve ancak çok ciddi tedbirler, düzenlemeler sonucu ortaya çıkabilecek bir büyümedir.

Harrod-Domar, ülke ekonomilerinin dengeli büyümesinin ve bu büyümenin nasıl sürekli hale getirilebileceği şu şekilde açıklamışlardır: Büyüme milli gelirdeki artışlarla ölçülmektedir. Milli gelir seviyesini Y, milli gelirdeki artışı AY ile gösterilecek olursa, büyüme hızı aşağıdaki gibi gösterilecektir:

$$AYy = Y \quad (1)$$

Dışa kapalı bir ekonomide üretim seviyesinin dengede olması, toplam tasarrufların tüm yatırımlara eşit olmasıyla sağlanmaktadır. Bu eşitlik şu şekilde ifade edilmiştir:

$$I = S \quad (2)$$

Bilindiği gibi tasarruflar gelirin bir kısmını göstermektedir ve aşağıdaki gibi ifade edilir:

$$S = sY \quad (3)$$

Bu eşitlikte s marjinal tasarruf eğilimini göstermektedir. Yapılan yatırımlar sermaye stokuna eklenen ilaveleri temsil etmektedir. Bu bağlamda yatırımlar;

$$I = AK \quad (4)$$

Sermaye hasıla oranı k ile sabit gösterilirse $k = K/Y$ olacaktır. Bu eşitlik, değişmeler türünden ifade edilirse $S = I$ ve $S = sY$ eşitliklerinden

$$I = AK = kxAY$$

$sY = kxAY$ olacağı için $Y = K$ eşitliği oluşacaktır.

Sonuç itibariyle Harrod ve Domar'a göre büyüme oranı sermaye hasıla katsayısı (k) ve tasarruf oranı (s) ile belirlenmektedir. İktisadi büyüme tasarruf oranıyla pozitif, sermaye hasıla katsayısıyla negatif yönlü bir gösterge içerisinde olmaktadır. Ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için muhakkak tasarruf yapılmalı ve GSMH'nin belirli bir kısmı da yatırımlarla değerlendirilmelidir.

Özetle Harrod ve Domar'a göre ülkelerin ekonomik büyümelerini yatırımlar belirler ve yatırımlar arttıkça da büyüme hızı artar. Buradan tasarruf katsayısının büyük olmasını büyümeyi hızlandıran bir faktör olarak görebiliriz. Bu bağlamda kısa dönemde tüketimin azaltılıp yatırımların artırılması ya da dış borç alınıp mevcut tasarruflara eklenmesi uzun dönem büyüme hızında yükselme ile sonuçlanacaktır.

Buna ek olarak, iç tasarrufların artmasıyla, dış tasarruflara ihtiyaç kalmayacak ve borç için gerekli likidite sağlanmış olacaktır.

Harrod ve Domar'ın tüm bu çalışmalarının yayınlanmasıyla beraber devam eden yıllarda, yayınlarıyla ilgili birtakım eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştirilerin bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kurmuş oldukları modellerde kullanılan kavramların hesaplanması ve ortaya konması oldukça zordur. Tasarruf eğilimi, sermaye ile hasıla oranı, sermayenin verimliliği gibi kavramlar kullanılmıştır ve bu kavramların hesaplamaması ve aynı zamanda kesin olması oldukça zordur.
- Yapılan hesaplamalar esnasında sektörel ayırım yapılmamıştır. Bu da sektörlerin ekonomi içindeki paylarının farklı olması sebebiyle hesaplamalarda yanlış sonuçlara ulaşılmasına neden olmaktadır.
- Destekledikleri modelde üretim artışını sağlayan etken sermaye olarak gösterilmiştir. Emek ve teknolojik gelişmelerin üretime olan etkileri ihmal edilmiştir.
- Sermaye ve emek arasında sürdürülebilirliğin sıfır olmasını kabul eden bir sabit sermaye – hasıla oranının kabul edilmesi hatalı bir düşüncedir.
- Harrod ve Domar modelinin genel yapısı itibarıyla, gelişen ve büyüyen ekonomilerin deneyimleri ile ters düşmektedir.

Tüm bu eleştirilere rağmen, Harrod ve Domar teorisi, çağdaş iktisat kuramlarının başlangıcı olması ve devamında diğer kuramların ortaya çıkmasında etkin bir biçimde zemin hazırlaması, ekonomik büyüme teorisi için önemli bir yere sahip olduklarını gösterir.

Bir başka dışsal büyüme teorisi Rostow tarafından geliştirilmiştir. Rostow'u büyüme teorisi: Gelişmiş ülkelerin çalışmalarını ve deneyimlerini değerlendirerek, sanayileşme yolunda izledikleri süreci çeşitli bölümlere ayırmıştır ve beş farklı ekonomik büyüme aşamasından bahsetmiştir. Bunlar geleneksel toplum aşaması, hazırlık aşaması, harekete geçiş aşaması, iktisadi olgunluk aşaması ve son olarak kitle tüketimi aşamasıdır. Bu bölümleri geliştirmekte olan ülkelerin de geçmesi gerektiğini belirtmiştir.

Geleneksel toplum aşaması, ülke ekonomisinde tarım sektörünün etkin olduğu ve teknolojik gelişmenin olmaması sebebiyle ekonomik büyümenin durgun olduğu aşamadır. Burada ekonomi düşük gelir dengesine oturmuştur. Bu sebeple tasarruflar oldukça azdır. Çok az seviyede yapılan tasarruflar, sosyal verimliliğin oldukça düşük olduğu alanlara yapıldığından ekonomideki durgunluk süreklilik arz etmektedir. Hazırlık aşaması, ekonomik büyümenin belirleyicilerinin ülkede etkin olmaya başladığı aşama olarak ifade edilir. Büyümenin başlaması için gerekli şartlar oluşturulmaktadır. Ekonominin temeli tarım sektörüne dayalı olmasıyla beraber, artık modernleşme sürecine de girildiği belirtilmektedir. Harekete geçiş aşamasına geçildiğinde ülke GSMH'si içinde tasarruflar belli bir paya sahip olmaktadır ve para yatırımı, tasarruf hızı milli gelirin % 10'una ve daha fazlasına kadar yükselmiştir. Bu aşamada harekete geçiş aşamasını sağlayan temel ama tek olmayan belirleyici güç teknoloji olarak kabul edilir. Özellikle sanayi sektörünün hareketlendiği ve ziraat de yeni metotların kullanıldığı bir dönemi göstermektedir. Bu aşamada üç şartın gerçekleşmesi beklenmektedir. Birincisi tasarruflar milli gelirin minimum %5 ile %10' u arasında olmalıdır. İkincisi zirai ürünleri veya hammaddeleri modern yöntemlerle işleyecek bir ya da birkaç imalat sektörü kurulmalıdır. Üçüncüsü ise modern ekonomilerdeki gibi sosyal, siyasi ve hukuki yapı sağlanmalıdır¹. İktisadi olgunluk aşaması, tasarrufların artık yatırıma dönüştüğü aşamadır. Gelir artışı nüfus artışından daha fazladır. Gelirin de önemli bir kısmı devamlı olarak yatırıma aktarılmaktadır. Kitle tüketimi aşaması ise, artık ülkelerin büyümeden devamlılığı sağladığı aşama olarak kabul edilir. Tüm bu aşamaların geçilebilmesinin koşulu ise, ülkelerin tüketim malı değil de sermaye malı üretmesidir.

1.2.2. İçsel Ekonomik Büyüme Teorileri

Neo-Klasik ekonomik büyüme teorisi, kişi başına sermayenin, kişi başına üretim ya da tüketim ile aynı oranda arttığı dengeli bir büyüme olarak tanımlanmaktadır. Bu denge sağlandığı zaman kişi başına gelir ve tüketimdeki artış oranı teknolojik gelişme hızı ile aynı düzeye gelmektedir. Nüfusun artması ve teknolojik gelişmeyi dışsal kabul eden bu modelde, kamunun belli bir rolü yoktur. Neo-klasik büyüme

¹Rostow yapmış olduğu çalışmada Türkiye için kalkış tarihi olarak 1930 ve 1940 yılları arasında başlayan endüstrileşme hareketleri neticesinde tarımsal gelir ve üretim artışının belirgin bir biçimde yaşandığı 1937 tarihini belirlemiştir.

modelinde, ekonomiyi bıçak sırtı denge şartından ve devletin olası bir ekonomiye müdahale etmesinden kurtarmaya yöneliktir. Bu kez de teknoloji, bilgi birikimi, beşerî sermaye gibi ekonomik büyümenin temel faktörlerinin dışsal sayılması gibi farklı bir problem ortaya çıkmaktadır. İçsel ekonomik büyüme modelinde, devletin ekonomideki önemini ortaya koymakla beraber, gelişmiş ülke ekonomilerinde durgun döneme girmeden devamlılığı olan bir büyüme yönetimi geliştirmektedir. Devlet mevcut yapısından yani eğitim ve sağlık sisteminin daha kaliteli hale getirerek hizmet sunarak, Ar-ge ve yeni teknolojilere geçişleri teşvik ederek, iletişim olanaklarını geliştirerek, dışa açık ekonomi sistemi kurmaktadır. İçsel ekonomik büyüme teorisi için, büyümeyi sistem içerisinde aradığını söyleyebiliriz.

İçsel ekonomik büyüme teorisinde ilk çalışmayı 1986 yılında P. M. Romer yapmıştır. Devamında ise 1988 yılında Lucas beşerî sermaye ile tecrübelerini ön plana çıkaran çalışmaları başlatmışlardır. Daha sonra beşerî sermaye ve bilgi birikimiyle ilgili yoğun bir şekilde çalışmaya devam etmişlerdir.

Neoklasik modelde teknolojik gelişmelerle birlikte, sanayi alanında büyüme ve neticesinde artan üretim faktörlerinin açıklanamayan payı ile değerlendirildiği düşünülmektedir. Bu değerlendirmeye göre, teknolojik gelişme dışsal bir rol olarak kabul edilmektedir. Bu düşüncenin sebebi ise; GSYH üzerinde önemli bir etkisi olmasına rağmen, teknolojik gelişmelerin ekonomik sebeplerden etkilenmediği kabul edilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda, teknolojik gelişmelerin ekonomide kar/zarar, fiyat, maliyet gibi ekonomik göstergelere tepki olarak çıktığını göstermektedir. İçsel büyüme modellerinde uzun vade büyüme oranı model içinde ölçülmektedir. İçsel büyüme modelinde, bir ülkenin belirli bir dönem içerisinde nasıl gelişim göstererek büyüme içerisine girdiğini açıklamaya yöneliktir (Özel, 2012:63-72).

İçsel ekonomik büyüme modelinin varsayımları:

- ❖ Büyüme, sistemin içerisinde aranmalıdır. Sistemi dışarıdan etkileyen hiçbir faktör söz konusu değildir.
- ❖ Teknolojik gelişmeler ve bu yönde yapılacak uygulamalar içseldir. Ekonomik

kararlardan etkilendiği düşünülemez.

- ❖ Artan verimlere yönelik üretim fonksiyonu kullanılmaktadır.
- ❖ İçsel büyüme teorisine göre, tam yakınlaşma hipotezi kabul edilmemiştir. Gelişmiş ülke gelirleri ile az gelişmiş ülke gelirlerindeki farkın, daha da artmaması için tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir.
- ❖ Eğitim, sağlık, yatırım oranları ve kamu politikalarının uzun vadede büyümeye olumlu etki gösterecektir.
- ❖ Hedeflenen ve en ideal seviye olarak kabul edilen ekonomik büyüme için, devletin müdahalesi gerekmektedir.
- ❖ Bilgi, herkesin ulaşabildiği kamu malı niteliğindedir ve bilginin herkes tarafından kullanımı mümkündür, kimsenin dışlanması söz konusu olmayacaktır.
- ❖ Teknolojik gelişme ile birlikte ortaya çıkan bilgidен, diğer birimlerin ne denli yararlandıkları önem arz etmektedir.
- ❖ Biriktirilen sermaye, zamanla içsel olarak büyümekte ve bunun marjinal verimliliği kendini göstermektedir.

Kamu politikası Teorisi: Ekonomik büyüme oranı üzerindeki etkisini 3 ana başlıkla inceleyebiliriz:

- Kamu harcamalarının etkisi (Barro)
- Vergilerin etkisi (King–Rebelo)
- Sübvansiyonun etkisi (AR-GE) (Frenkel-Trauth)

Kamu kesimi büyüklüğüyle ekonomik büyüklük arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma ve sorgulama yapılmıştır. Bunların sonucunda 3 sonuç elde edilmiştir. Bu ilişkinin pozitif olduğu sonucuna varan; Cao ve Li (2001), Ram (1986), Chali (1999)'ye karşın değişken arasındaki ilişkinin negatif olduğunu savunan, Landau (1983), Damaglas (2000), Grimes (2003), Barro (1991) ve kamu kesimiyle ekonomik büyüme oranı arasındaki nedensellik ilişkisinin bulunmadığını gösteren Agel, Lindh ve Ohlsson(1997), Koermendi ve Meguire (1985)'dir.

Kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüklük arasında negatif bir ilişki olduğunu savunan yaklaşımlar, negatif ilişkinin dayandığı sebeplerin bazılarını aşğıdaki gibi

açıklamışlardır:

- ❖ Devletin temel görevleri dışında ekonomide payının olması durumunda ekonomik büyüme oranı üzerinde, düşürücü etkisi olduğu saptanmaktadır.
- ❖ Sosyal refahı artırma amacı taşıyan sosyal harcama giderleri, ekonomik büyümeyi düşürmektedir.
- ❖ Kamu sektörünün kredi talebinin faiz elastikiyeti özel sektöre göre daha düşüktür. Söz konusu bu durum, piyasadaki fonların üzerinde kamunun payını artırarak özel sektörü dışarıda bırakma etkisi yaratmaktadır.
- ❖ Üretim sürecinde gelişen teknoloji, kamu kesimi tarafından içselleştirilmesi ve üretime uygulanması, özel sektöre göre verimi düşük olduğu için ekonomik büyüme üzerinde düşürücü etkidedir.
- ❖ Kamu kesiminin optimal kaynak dağılımını sağlamak için, özel kesimlere göre daha başarısız olmasının temelinde, ekonomik kaynakların üzerindeki siyasi baskı olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, kamunun rasyonaliteden uzaklaştığının boyutunu göstermektedir.

Kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüklük arasında pozitif bir ilişki olduğunu savunan yaklaşımlar ise, bu fikirleri aşağıdaki gibi açıklamışlardır:

- ❖ Devlet altyapı ve beşerî sermaye yatırımlarına kaynak desteğinde bulunur.
- ❖ Üretim aşamasında ortaya çıkan yeni bilginin yayılmasında, kamu sektörü özel sektöre göre daha etkindir.
- ❖ Devlet, özel sektör ve sosyal faydayı incelerken, özel sektör karı ele alır, bu yüzden özel ve sosyal fayda optimizasyonunda devlet müdahaleci ve etkin olduğunu gözlemlenir.
- ❖ Yeni bilginin oluşmasında özel getiri, sosyal getiriden düşük olması muhtemeldir. Bu yüzden, devlet müdahalede bulunup ekonomik büyümeyi artırır. Buna neden olarak da yeni bilginin oluşmasında sermaye stokuna ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

1.3. Farklı İktisadi Yaklaşımlarda Ekonomik Büyüme

En temel olarak kişiler ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla avcılık ve toplayıcılık faaliyetleriyle başlamışlardır. Ardından tarımla uğraşmaya başlanılmıştır. Daha sonra ise, hayatın da kolaylaşabilmesi adına; sanayileşme alanında atılımlar olmuştur. Tüm bu aşamalara gelme sürecini bazı başlıklar altında inceleyelim:

1.3.1. Merkantilizmde Büyüme

Avrupa iktisadi düşüncesinde ve ulusal ekonomi politikalarında 1500 ile 1800 yılları arasında kalan üç yüz yıllık dönemi içine alan bir süreçtir. Bu büyüme modeli daha çok Avrupa'da ticaretle uğraşanların günlük sorunlarını çözmek için geliştirilmiştir. Merkantilizm ile devletler ekonomi politikalarını ilk defa bir sistemle birlikte şekillendirilmiştir.

Temelde kıymetli madenler elde etmeyi amaçlayan, devlet kanalıyla ticaret ve sanayide uyulması gereken sınırlayıcı hükümler getiren, ödemelerde dengeyi zorunlu kılan, ülkeler arası rekabette kendi ülkesinin menfaatlerini her şeyin üstünde tutan ekonomi politikasıdır. Teorik bütünlük ve tutarlılıktan yoksun olmasına rağmen, bu büyüme teorisini savunan bütün yazarların ortak noktası, kıymetli madenlerin zenginliğin tek ölçüsü olarak görmeleridir. Bu yazarlara göre, kıymetli madenler bütün servetlerden daha üstündür. Kişiler gibi devletinde kıymetli madenlere sahip olması gerektiği savunulur. Dolayısıyla devletin uygulayacağı ekonomi politikası, kıymetli madenleri elde etmeye yönelik olmalıdır.

Merkantilizmin temeli devlet idaresine dayanmaktadır. Ekonominin ve devletin güçlenmesi amaçlanmıştır. Devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu düşüncenin temelinde dış ticareti artırmak vardır. Bunun nedeni ise, hazinenin büyümesine önem verilmesidir. İhracat ithalattan fazla olmalıdır ki, dış ticaret dengesi pozitif olsun. Bu pozitif denge için de ithalatı sınırlandıran politikalar uygulanmış, ihracata ise teşvik edilmiştir.

1.3.2. Fizyokratlarla Büyüme

Kelime anlamı olarak doğanın egemenliği veya doğal düzen anlamındadır. İktisadi hayatta teoriler genellikle diğer teorilere tepki olarak ortaya çıkmıştır. Fizyokraside, Merkantilist büyüme teorisine tepki olarak doğmuştur ve dolayısıyla da devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur.

Bu Büyüme teorisinde, ülkeyi ticaretin zenginleştireceği düşüncesinin aksine; çiftçilik, balıkçılık, madencilik gibi faaliyet alanlarında ve toprağın yardımıyla üretim yaparak elde edilecek mallar ile iktisadi büyüme olacağı benimsenmektedir.

Fizyokratlar, devletin iktisadi faaliyetlere müdahale etmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu büyümeye göre, devlet iç ve dış güvenlik ile birlikte alt yapı hizmetlerini yerine getirmelidir. Ekonomi politikalarına müdahale etmemelidir.

1.3.3. Klasik İktisatta Büyüme

Sistemli büyüme olarak bakıldığında ilk olmaları nedeniyle önemlidirler. Bu büyüme modeline göre Adam Smith, David Ricardo, Karl Marx olmak üzere T.R. Malthus, J. S. Mill gibi isimler çalışma yapmışlardır. Temel varsayımları:

- Emek tek üretim faktörü olup homojendir.
- Emeğe ödenen ücret kısa dönemde arz ve talebine bağlı olarak değişse bile uzun dönemde dengeye gelecektir.
- Tam rekabet koşulları hakimdir.
- Tam istihdam koşulları hakimdir.
- Doğal kaynaklar tanrının bir lütfu olarak görünür.
- Sermaye biriktirilmiş ve üretim aracı olarak kabul edilmiş, somutlaştırılmış emektir.
- Tasarruf ve sermaye birikimi karların yükseliği sebebiyle yüksek kabul edilir.

Smith' in ekonomik büyümesinin temeli politika önermeleridir. Bu önermeler, toplumun refah düzeyini artırmak ve onların mutlu olmalarını sağlayacak en doğru

politikalar olmak zorunluluğundadır. Smith teoremini şu şekilde açıklamıştır. Büyüme modeli iş bölümü üzerinde inşa edilmiştir. Emeğin üretkenliği (Y/L) artıran iş bölümüdür. İş bölümü arttıkça işçi başına üretim artacaktır. İşçinin belli bir seviyede uzmanlaşması, o teknolojiyi kullanmanın yeni yöntemleri bulunarak artırılabilir, bu şekilde üretim daha hızlı olarak gerçekleşecektir.

Klasik iktisatta büyüme modelinde çalışmalar yapan Thomas Malthus ise, İktisadi büyüme modelini, nüfus ve hasıla çıktı büyüme hızları arasındaki uyumsuzluk noktasına değinmiştir. Nüfus teorisinde insanın biyolojik üreme kapasitesi geometrik olarak (2,4,6,8.....) olarak ilerlerken, hasılanın artışı aritmetik olarak (1,2,3,4.....) şeklinde ilerlemektedir. Bu sebeple zaman içerisinde, kişi başına çıktı (Y/L) düşüş gösterecek ve ekonomik büyüme noktasına ulaşacaktır.

Malthus'a göre ekonomide reel çıktı (Y), toprak ve işgücü kullanılarak elde edilir. Toprak miktarı sabit olması sebebiyle, reel çıktı miktarı işgücüne, dolayısıyla da nüfusa bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Üretim emek girdisinde azalan ortalama verimlere tabidir. Toprak miktarı ve teknolojiyi veri olarak varsayarsak, nüfus oranında artış olması, çıktıyı aynı oranda değil, daha düşük oranda artırır. Böylece kişi başına çıktı azalmış olur(Taban, 2011:33).

Malthus'a göre fakirliği getiren temel sebep nüfus artışıdır. Fakirliğe neden olmasından dolayı, nüfus artışının önlenmesi, önleyici ve pozitif faktör olarak görünür. Doğumları azaltan faktörler, nüfusun artışını önleyici faktördür. Çocuk bakımında yeterli seviyede maddi gücü olmayanlar ya evlenmekten vazgeçmeli ya da olabildiğince; yeterli maddi güce ulaşmıncaya kadar ertelemelidir. Burada Malthus evlilik dışı ilişkileri ahlaki yönden doğru bulmadığı için, ilahi gücün de işine karışılmaması gerektiğinden, doğum kontrol yöntemlerine karşı çıkmış ve bu dar gelirli kişilerin evlenmemeleri gerektiğini savunmuştur. Diğer yandan Malthus'a göre ölüm oranını artıran faktörler, nüfus artışının önlenmesinde pozitif etken (salgın hastalık, savaş vb.) kabul edilmiştir (Taban, 2011:35).

Klasik büyüme modeli çok sayıda düşünürün fikirlerini yansıtmakla birlikte, bu modele en büyük katkıyı David Ricardo (1772-1823)'nun yaptığı kabul edilebilir.

Ricardo'ya göre üretimin değişim değerini etkileyen faktörler, ücret, kar ve rantın nasıl dağıtılacağı yani paylaşılacağı üzerinedir. Ricardo aynı zamanda, emek-değer teorisinin ortaya atanlardan biridir. Büyüme kuramı üç temele dayanmaktadır. Ücretin tunç kanunu (ücretlerin asgari geçim seviyesine göre belirlendiği iddia edilen teoridir), tarımda azalan verim, kart ve rantın çekişme durumu. Ücretler geçim seviyesindedir. Yani işçinin kendisini tekrardan üretebileceği, toplumsal açıdan kabul edilmiş ortak bir seviyededir. Bu düşünce, tahıl yasaları ile desteklenmektedir. Tahıl yasaları, buğdayın ithalinin serbest bırakılmasıyla buğday üretiminin artacak olması, işçinin en önemli yiyecek ihtiyacı olan buğdayın fiyatının düşük seviyelerde kalması şeklinde özetlenebilir. Çünkü bu dönemde ücretin en önemli belirleyicisi, işçinin temel besin kaynağı olarak kabul edilen buğdaydır. Tarımsal üretim ilk olarak en verimli toprağın üretime açılmasıyla birlikte başlar. Bu toprakların mevcut nüfusa yetmediği durumlarda, artan nüfusu doyurmak için, daha az verimli diyebileceğimiz topraklar da ekilmeye başlanır. Üretim artışında bir süre sonra, artan üretim artışı sonucunda rant karın tamamını yutar. Bu noktada, karın sıfırlandığı ve sermaye birikimin söz konusu olmadığı durağan durum olarak kabul edilir. Günümüzde yapılan tasarruflar yapılacak yatırımlara kaynak olarak gösterilir fakat Ricardo'da ücret tasarrufu yapamaz. Bunun sebebi ise mevcut ücretlerin sadece geçim düzeyinde yani asgari düzeyde olmasıdır (Doğan, 2014:367).

1.3.4. Marksist Kapitalizmde Büyüme

Marksist teorisi, dönemin gerçeklerinden güç alarak, liberalizme karşıt görüşün ve kabullenmeyişi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Sosyalist iktisadi büyüme olarak da adlandırılan bu modelin temeli Marx'a dayanıyor. Sanayi devrimleri sonrası kapitalist sistemin devamlı krizlerle mücadele etmesi, yine ücretli çalışan işçilerin yaşam standardının düşük olması ve maruz kaldıkları kötü muamele ortamı gibi sebepler, bu büyüme modelinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Kazgan, 2008:288; Demir, 1997:39).

Karl Marx, kapitalist üretim biçimi ve bu biçimle üretim ve değişim etkenlerini ele almıştır. Marx'a göre, ücretler yalnızca geçim düzeyindedir. Bu nedenle de işçiler birikim ve yatırım yapamaz, sadece yaşamını sürdürebilecek kadar üretim yapar.

Rant ise soyluların gösterdiği bir davranıştır ve bunlar da birikim yapmazlar. Birikimi yapacak olan sınıf kapitalist sınıflardır (Doğan 2014:368).

Marksist teorisine göre toplumlar, ekonomik gelişim süreciyle, ilkel toplumlardan komünist toplum seviyesine geçerek gelişimini tamamlamaktadır. Bu, ulaşılabilecek en yüksek ekonomik büyüme ve kalkınmadır. Bu seviyeye ulaşan toplumlarda, işsizlik ve yoksulluk gibi olumsuzluklar görünmeyecek, toplumsal sorunlar yaşanmayacak, herkes kabiliyetine göre milli gelire katkı yapacak ve ihtiyacına göre de bu gelirden faydalanacaktır. Hegel'in diyalektik yöntemini değiştirerek, kendi diyalektik düşüncesini ortaya koymuştur. Marx, üretim araçlarının mülkiyeti ortak olan ilkel toplumları tez, mülkiyeti özel sektöre ait olan kapitalist toplumları ise anti tez olarak adlandırmıştır. Marx'a göre kapitalizm ile birlikte burjuva sınıfı ve işçi sınıfı arasındaki mücadeleler sosyalizme zemin hazırlayacaktır. Sosyalizmden sonra, üretim araçları mülkiyetinin topluma ait olduğu düzene geçiş, sentez aşama olarak kabul edilecektir. Bu nedenle, toplumsal düzeyde oluşabilecek evrim, insan iradesinin dışında oluşmaktadır. Üretim ilişkilerindeki değişimler; iktisadi, sosyal ve politik ilişkileri de değiştirmesi söz konusu olacaktır. Bu doğrultuda altyapıyı oluşturan iktisadi düzendeki değişimler, üst yapıyı da değiştirecektir. Maddi üretim güçlerindeki değişimler, değişimin esas noktası olacaktır (Yılmaz ve Akıncı, 2012:52-53).

1.3.5. Schumpeter'de Büyüme

Ekonomik büyümenin ve kapitalist sistemin geleceğini, yenilikler ve girişimci varlığına bağlamıştır (Doğan, 2014:368). Yeniliklerin kapsamı:

- Yeni mal oluşturma veya malın kalitesini artırma,
- Yeni üretim yöntemi oluşturma,
- Yeni pazara açılma,
- Yeni hammadde kaynağı bulma,
- Yeni organizasyonel endüstriler oluşturmaktır.

Bu gelişmelerin ortaya çıkabilmesi için, girişimcinin yatırım yapması gerekmektedir.

Schumpeter yatırımı Otonom ve Uyarılmış yatırım olarak ikiye ayırmıştır. Yeni kar imkânı verebilecek yatırımlara otonom yatırım adını vermiştir. Bu otonom yatırım sonrası, mevcut üretilen malın imitasyonunu üretenler türeyecektir. Bunların yaptığı yatırımlar da uyarılmış yatırımlar olmaktadır (Demirel, 2006:41).

Yapılan yatırımlar neticesinde banka kredileri artar. Artan kredilerle birlikte para arzı da artar ve artan para arzı fiyatları yükseltir. Bu da cari milli hasılanın artmasına neden olur. Süreç bittikten sonra, bunların tam tersi sonuçlar ortaya çıkar ve iflaslar oluşur. Tüm bunlar da ekonomik çöküntüye neden olur. Bu hareketliliği Schumpeter büyüklük durumlarına göre üçe ayırır (Demirel, 2006:42):

- I. 3-4 yıl sürenlere Kitchin dalgaları
- II. 7-11 yıl sürenlere Juglar dalgaları
- III. 50-60 yıl sürenlere Konradief dalgaları

Modelde üretici ve tüketicilerin öğrenmeleri, tecrübeleri sayesinde gerçekleşmektedir. Böylece, ekonomideki değişimler modelin içsel değişkeni haline gelmektedir (Demirel, 2006:42).

Schumpeter'e göre ekonomik büyümeyi belirleyen faktörler, fiziksel üretim etkenlerinin miktarlarındaki artışlar ve azalışlar, yenilikler ve girişimci kapitalist düzendir. Büyümede girişimcinin ekonomik ve psikolojik düşüncelerle yeniliği hayata geçirmesiyle ve böylece belli bir alanda tekel konuma gelmesiyle ve kar geliri elde etmesiyle başlar. Schumpeter tipi ekonomik büyüme teorisi, kısmi olması ve dalgalanmaları, sistemin içerisinde bir bütün olarak veremediği ve büyüme konusundaki düşüncelerinin belirsizliği ve eksik olması nedeniyle eleştirilmiştir (Demirel, 2006:42).

1.4. Ekonomik Büyümenin Temel Dinamikleri

Ekonomik anlamda büyüme kavramı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra öne çıkmıştır. Günümüzde de gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ulaşmaya çalıştığı önemli bir araç olarak görülmektedir. Ekonomik büyümenin temel unsurlarını: sermaye

birikimi, teknolojik gelişme, nüfus artışı, istihdam, beşerî sermaye, gelir dağılımı, enflasyon oranı, işsizlik düzeyi oluşturmaktadır.

1.4.1. Sermaye Birikimi

Bir firma ya da ülkenin belli bir dönemde üreteceği mal ve hizmetler toplamıdır. Toplumun üretmiş olduğu değerlerin tamamını harcamayıp, belirli bir kısmını sermaye mallarına ayırması da sermaye birikimi olarak kabul edilmektedir. Sermaye birikimleriyle birlikte, yeni makine ve teçhizat alımları olacaktır. Artan sermaye birikimi ile bağlı olarak ekonomik büyüme de artacaktır.

Sermaye stoku bina, makine, teçhizat gibi üretim süreçlerinde uzun yıllar kullanılabilir araçları oluşturmaktadır. Ülke düzeyindeki sermaye stoku içerisinde bu araçlar yanında yollar, barajlar, köprüler gibi alt yapı unsurları ve kişilerin yaptıkları fiziki yatırım olarak kabul edilen konut yatırımları da dahil olmaktadır. Genel olarak, üretimde kullanılan fiziki varlıkların değeri olarak ele alınmaktadır. Fakat buna ek olarak; eğitim, sağlık, araştırma-geliştirme harcamaları da fiziki olmamasına rağmen sermaye stoku olarak kabul edilmektedir. Teorik ve ampirik düzeylerde yapılan bazı çalışmalarda, sermaye birikiminin ekonomik gelişmedeki belirleyici etkisi vurgulanmaktadır. Sermayenin ekonomik gelişmelerin temelini oluşturan görüş A. Smith' e kadar uzanmaktadır. A. Smith' e göre büyüme ve verimlilik artışı sağlamada önem arz eden uzmanlaşma ve iş bölümünün gerçekleşmesi sermaye birikimi ile yapılabilmektedir (Saygılı vd., 2018).

1.4.2. Teknolojik Gelişme

Teknolojik gelişme ile birlikte, verimlilik artışı da gerçekleşecektir. Yani ileri düzeyde teknolojinin kullanımı, verimlilik artışı anlamına da gelmektedir. Ülkemizde, 1980-2011 yıllarına bakıldığında, istihdamın verimliliğe, verimliliğin de teknolojik gelişmeye bağlı olarak arttığı görülmektedir.

1.4.3. Nüfus Artışı ve İstihdam

Nüfus artışı hem talep artışı hem de üretim sürecine katkıda bulunacak emek girdisi olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda Türkiye ekonomisinin büyüme sürecine bakıldığında nüfusun artması ve istihdamın büyüme üzerindeki etkileri incelendiğinde artan işgücü talebinin, ücret farklılıklarını azaltarak, işçilerin teknik bilgilerinin gelişmesine ve verimliliğin artmasına neden olarak reel gelirlerinin artmasına yol açtığı görülmektedir.

Ülke ekonomilerinin gelişmişlik düzeylerine, mevcut nüfusun istihdam durumuna bakarak da ulaşılabilir. Ülkede işsizlik oranı ne kadar düşükse, ülkenin ekonomik büyüme ve gelişmişlik düzeyi bir o kadar yüksek olacaktır. Yıllara bağlı olarak Türkiye ekonomisinin büyüme rakamları incelendiğinde, işsizliğin arttığı dönemlerde ekonomik büyüme hızının azaldığı görülmektedir. İstihdamın artması ise büyüme hızında artış görünmesine olanak sağlamaktadır.

1.4.5. Beşerî Sermaye

Ülke ekonomisinde, üretime katılanların sahip oldukları deneyim, bilgi birikimi, yetenek gibi olumlu değerler beşerî sermaye olarak kabul edilmektedir. Eğitim ve sağlık durumu, beyin göçü, nüfusun büyüklüğü gibi faktörler beşerî sermayenin gelişmesini sağlayan değerlerdir.

Ülkemizde eğitim imkanlarının gelişmesi ve buna bağlı olarak çalışan bireylerin eğitim düzeylerinin yükselmesi sadece üretim seviyesini artırmayıp, ekonomik büyüme oranında artış sağlamaktadır. Eğitimli çalışanların birbirleri ile iletişimlerinin güçlü olması, yeniliklere ve teknolojik gelişmelere uyum sağlamaları, bilimsel ve teknik bilgileri işinde uygulama kabiliyeti ekonomide verimlilik artışına neden olmaktadır.

1.4.6. Gelir Dağılımı

Gelir dağılımdaki adaletsizlik, işgücünün eğitim, sağlık, beslenme gibi harcamalarını azaltmakta, buna bağlı olarak da beşerî sermaye gelişimini engelleyerek, büyüme üzerinde etkili olduğu gözlemlenmektedir.

1.4.7. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Ülkeler arasındaki ekonomik büyümenin temel farklılığını, teknoloji ve sermaye birikimleri belirlemektedir. Bu oluşan farklılıkları kapatmanın en önemli aracı, doğrudan yabancı yatırımlar ve serbest dış ticarettir. Böylelikle yatırım için gelen yabancı firma, bir diğer ülkeye; finansal sermayesi, teknolojisi, yetişmiş tecrübeli işgücünü, yönetim ve organizasyon kabiliyetini beraberinde getirecektir. Gelen bu teknoloji ve donanım ile birlikte, ülkede üretim sürecinde iyileşme olacak ve mevcut kaliteyi artıracaktır. Aynı zamanda birim maliyetlerini de gelen teknoloji ile düşürerek, ülkenin dış ticarete rekabet gücünün artmasına olanak sağlayacaktır.

Doğrudan yabancı yatırımların, ev sahibi ülkelere getirdiği verimlilik incelendiğinde, yerli firmaların, yabancı sermayeli firmaları model alarak ve deneyimleyerek, verimliliklerini artırdığı görülmektedir. Ayrıca bir ülkeye yabancı yatırımcı girdiğinde, yerli yatırımcıların pazardaki yerini kaybetmeme ve faaliyetlerine devam edebilmeleri için, verimliliklerini artırmaya yönelik çalışma içine girdikleri görülmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, ekonomik büyümenin doğrudan yabancı yatırımlara bağlı olarak, her daim devam etmesinin mümkün olmayacağı için, dışarıdan gelen bilgi ve teknolojinin, yerli firmalarca içselleştirilip, geliştirilmesiyle birlikte ülkeye mal edilmesi gerektiğidir (Göçer, 2013).

1.4.8. Finansal Gelişme

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, yeni bir bulgu değildir. Geçmiş dönemlerde, Bagehot (1873), Schumpeter (1911), Gurley-Shaw (1955) yıllarında bu ilişkiyi incelemiş olsalar da bu keşfe ampirik bir detay katmak Davis (1965) ve Sylla (1969) gibi ekonomi tarihçilerine düşmüştür. Bu bilim insanları, bilhassa Amerika ve İngiltere'nin tarihi iktisadi tecrübelerini kullanarak, finansal sistemin etkinliğini tanımlamışlardır. Geçmiş dönem çalışmalarından bu yana, makro ve kalkınma ekonomistleri bu ilişkiyi kredi piyasası sürtünmelerini azaltan, gelişmiş ekonomik sistemlerle, hızlı bir şekilde büyümeyi başarabilmiş ülkelerin uyguladığı teorik modellerle ve finansal sektörün makroekonomik sonuçları üzerindeki etkilerini ortaya çıkaran, uluslararası ve zaman serisi çalışmalarıyla incelemişlerdir.

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler, finansal araçlarla sağlanan hizmetleri vurgulamış, yenilik ve büyüme için gerekliliğini vurgulamış olan J. Schumpeter' in çalışmalarında kendine yer bulmuştur. Schumpeter, finansal aracı rollerindeki bankaların, teknolojiyi kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Bankalar tasarrufları bir araya getirerek, yatırım projelerini değerlendirip, yöneticileri denetlemekte ve firmalarla ilgili bilgileri daha düşük harcamalarla elde edebilmektedir. Finansal araçlar, mevcut kaynakları verimlilik esasıyla, doğru alanlara yönlendirerek, sistem içerisinde etkin bir rol üstlenmektedir.

Son dönemde yaşanan teknolojik yenilikler, Ronald McKinnon, Edward Shaw ve destekleyicileri ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Mckinnon ve Shaw ekolü, finansal sistemdeki gelişmeler üzerine olan hükümetin ekonomiye müdahalelerinin gösterdiği etkileri incelemiştir. Temel düşünceleri; devletin, maksimum faiz oranları, yüksek rezerv ihtiyacı, doğrudan kullanılacak krediler gibi bankacılık sistemine getirdiği uygulamaların, finansal sektörün gelişimini olumsuz etkilediği ve sonuç itibariyle ekonomik büyümeyi azalttığıdır (Aslan vd., 2006:26-27).

1.4.9. Küreselleşmenin Ekonomik Büyüme Etkisi

Küreselleşme süreci ile, ülkelerin etkileşimlerini artırarak, kişilerin yaşam kalitesini artırmak amaçlanmaktadır. Refah düzeyini artırmayı hedef edinen durum, ülkelerin sınırlarının ortadan kalktığı, ekonomik, siyasi ve kültürel bağılıkların olduğu bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bilgi teknolojilerinin geliştiği, özellikle 1980'li yıllardan sonra, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırıldığı, üretim süreçlerinde tam serbestinin sağlanmasıyla, küreselleşme süreci, bütün ülke ekonomilerini etkilemiştir. Teknoloji ile birlikte, bilgisayar ve internetin gelişmesiyle, ülkeler arası bilgi alışverişi hız bir biçimde sağlanmış, böylelikle ülkeler birbirine bağımlı hale gelmiştir. Bu bağımlılık, yalnızca teknolojik açıdan değil, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel açıdan avantaj ve dezavantajları toplumlar üzerinde göstermiştir. Dünyada küreselleşme her geçen gün artarken, ekonomik büyüme, kalkınma, gelir adaletsizliği, sınıf farklılığının artış göstermesi, krizlerin diğer ülkelere kolayca yayılması gibi etkileri üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Küreselleşme, toplumların tamamı için faydalı olacağı düşüncesiyle ortaya

çıkarılmıştır. Teknolojinin gelişmesi, ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, ülke ekonomilerine uygulanmasıyla verimlilik artışı gerçekleşmekte, ekonomik büyümeye olumlu etkileri bulunmaktadır.

Ticari ve finansal küreselleşmeyle ilişkilerde bulunan toplumlarda ortaya çıkan ekonomik, finansal ve politik sorunların meydana çıkmasını beraberinde getirmiştir. Sosyal açıdan değerlendirildiğinde, kültürel değerlerin kaybolduğu, yalnızca üretim yapanların ilerleyebileceği bir süreç olması nedeniyle, sınıflar arası farklılıkların oluşmasına zemin hazırlamıştır (Eren vd., 2018:48).

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE FİNANSAL GELİŞME KAVRAMLARI, TARİHSEL GELİŞİM SÜREÇLERİ VE KÜRESELLEŞME İLE BİRLİKTE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİ KANALLARI

2.1. DYY'lere İlişkin Kavramsal ve Teorik Çerçeve, Küreselleşme ile İlişkisi ve Ekonomik Büyümeye Etkisi

2.1.1. DYY Kavramı ve Teorik Açıklamalar

1980'li yıllarla başlayan finansal serbestleşme metotları ve onun bir parçası olarak sermaye hareketlerinin serbestleşmesi dünyada ekonomik açıdan büyük bir ivme kazandırmıştır. 1980'li yılların başından itibaren dünyada liberal ekonomik politikaların yükseliş trendine girmesi, piyasaların gelişmesi ve giderek uluslararası üretimlerin artması, yabancı sermaye türü olan doğrudan yabancı yatırımlarının bir artış trendine girmesine olanak sağlamıştır. Son yıllarda makro ekonomik düzeyde yaşanan küreselleşme kavramı, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu sermaye kaynağını doğrudan yabancı yatırımcılar yoluyla karşılamalarına yardımcı olmaktadır. Sosyal ve ekonomik yaşamda olan yenilikler doğrudan yabancı yatırımları pozitif etkileyerek bu yatırım olgusunun artmasını sağlamıştır. Doğrudan yabancı yatırımlarla birlikte, yatırım yapılan ülkeye teknolojik gelişme ve istihdam açısından olumlu etkiler yarattığı görülmüştür.

Uluslararası çalışan firmalar, üretimin belli adımlarını avantajlı buldukları ülkelere yönelmeyi tercih etmektedirler. Buna karşılık, gelişmekte olan ve dışa açık sanayileşme politikalarını benimseyen ülkeler, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye

girişini, yatırımlarını desteklemektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için, yapılan doğrudan yabancı yatırımlarla birlikte, alt yapı ve teknolojik yeniliği artıran ve ekonomik büyümeyi destekleyen bir yapı olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda ekonomi teorisinde doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişki olduğu görülmektedir (Ekinci, 2011:71).

Yabancı yatırımcıları etkileyen temel faktörlerden biri de iç pazarın cazibesidir. İç Pazar cazibesini önemli kılan, yatırım yapılması düşünülen ülkedeki talebin durumudur. Yüksek iç talep potansiyeli olan ülkeler, yabancı yatırımcı için cazip ülke olarak değerlendirilecektir. Yabancı sermayenin, yaptığım yatırımla elde edeceği gelir, geniş iç pazara sahip olan ülkelerdeki talep yüksekliğine bağlıdır. Piyasa hacmi, ev sahibi ülkenin kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ile değerlendirilmektedir. Pazar büyüklüğünün yabancı yatırımcı açısından yer seçimi kararında etkili olmasında satış hacmi ve stratejik öneme bakılmaktadır. Satış hacmine göre, üretilen bir malın ihracat yoluyla bir piyasaya giriş maliyetlerine bakılır ve o malın ihraç edilen ülkedeki üretim maliyeti karşılaştırılır; bu yatırımcı için önem arz etmektedir. Yatırımcıları etkileyen bir diğer faktör ise işgücü maliyetleridir. 1970'li yıllardan itibaren doğrudan yabancı yatırımları geliştirmekte olan ülkelere yönlendiren en temel nedenlerin başında ucuz işçilik maliyetleri gelmiştir. Fakat geliştirmekte olan ülkelerdeki artan nüfusun sonucu olarak ucuz emek ve sağladığı maliyet avantajı, yatırımcıları dünya pazarına dönük üretim için bu ülkelere yönlendirmeye neden olmuştur (Çinko, 2009:118).

Ekonomik krizlerin olduğu ve istikrarsız ekonomik dalgalanmaların olduğu yıllar dışında doğrudan yabancı yatırımlar girişi devamlı artış eğilimindedir. Özellikle geliştirmekte olan ülkeler, doğrudan yabancı yatırımları ülkelerine getirme konusunda önemli bir yükseliş göstererek 2014 yılında gelişmiş ülkelere göre daha fazla pay almıştır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın 2015 Dünya Yatırım Raporu'na göre, geliştirmekte olan ülkeler, dünya doğrudan yabancı yatırımcılarının %55'ini ülkelerine çekmeyi başarmıştır. Ekonomik büyüme ve kalkınmaya önemli bir etkisi olduğu kabul edilen doğrudan yabancı yatırımların ekonomik etkilerini tam olarak ölçmek zordur. DYY'nin yatırım yapılan ülkelere göre birbirinden farklı etkileri vardır. Yatırımın yapıldığı sektör, yatırımın türü,

yabancı firmanın ev sahibi ülke üzerindeki tutumu ve ülke şartlarına göre farklılık göstermektedir (Nur vd., 2017:16).

Doğrudan Yabancı Yatırımların Teorik Çerçevesi

Uluslararası ticaret yapan bir firmanın üretim faaliyetlerini, mevcut ülkenin sınırlarının dışına taşımak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelerde üretim için tesisleşmesi veya var olan üretim tesislerini satın alması DYY olarak kabul edilmektedir. DYY en belirgin özellik, kısmen ya da tamamen şirketin mülkiyetinin elde tutulmasının yanı sıra, onun yönetiminin de denetimde bulundurmasıdır. Bir firmanın yönetimde etkiye sahip olma ya da denetiminde yer almasını, o şirkette bulunan sahip olduğu hisse oranı ile belirlenmektedir. Yatırımların DYY olarak kabul edilmesi için, hisse oranı en az %10'una sahip olunması gerekir. Eğer yapılan yabancı sermaye desteği o şirketin hisse oranında %10'dan daha az bir oradaysa, portföy yatırımı kategorisinde değerlendirilir.

2.1.2. DYY'lerin Tarihsel Süreçteki Gelişimi

Ekonomide küreselleşme sürecine etki eden birçok faktör olmakla beraber, bu faktörlerin başında çokuluslu şirket gelmektedir. Değişen dünya ekonomisinde, üretimin belli bir seviyeye ulaşması, maliyetlerin artması, artan rekabet ve üretilen ürünler için yeni pazarlar bulma çabası, işletmeleri önce uluslararası ve daha sonra da çokuluslu olmaya iten sebeplerdir. Çokuluslu şirketlerin çoğalmasında ve dünyaya yayılmasında, Pazar genişletmek ve diğer ülkelerin sahip olduğu ucuz, sahip olunan işgücü ya da hammadde gibi olanaklardan yararlanmak etkili olmuştur.

Küreselleşen dünyada en önemli ekonomik değerlerden biri halini alan çokuluslu firmalar birden fazla ülkeye kazanç sağlayıcı ekonomik faaliyetlerde bulunan ve uluslararası düzeyde üretim yapan firmalardır. Oligopolcü bir piyasada olma eğiliminde olan çokuluslu firmalar birden fazla ülkede üretim ve satış faaliyetlerini icra eder ve firmanın mülkiyeti ve yönetimi birden fazla ülke vatandaşına sahip olabilir. Çokuluslu firmalar ulusal sınırlar arasında mal ve hizmet üretir ve bu ürettiklerini pazarlar ve dağıtımını yapar. Bu sayede fikirler, zevkler ve teknolojileri

dünyanın her yerine yayılır ve küresel ölçekte planlar yapıp küresel stratejilerini hayata geçirmiş olurlar. Bu şekilde çalışan çokuluslu firmalar, finans, üretim, teknoloji, güvenlik ve ticaret başta olmak üzere küresel ekonominin temel belirleyicileri olarak görülmektedir (Koçtürk ve Eker., 2012:36).

Dünya genelinde, yabancı sermaye yatırımlarının ortaya çıkması, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamaktadır. Bilhassa 1960'larda başlayan, uluslararası ekonomi değişme göstererek doğrudan yabancı yatırımlar, çokuluslu firmalar ve diğer uluslararası üretim şekilleri önem arz etmeye başlamıştır. Bu gelişim olmasına karşın, genel olarak gelişmekte olan ülkelerde 1990'lı yıllara kadar yabancı yatırımcılara karşı bir güvensizlik söz konusu olmuştur.

1958'de Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla doğrudan yabancı yatırımlarda hız bir artış görülmüştür. Bu artışla birlikte, AB'nin gümrük birliği kanunlarıyla uyguladığı ticari kısıtlamalardan kurtulmak isteyen Amerikan yatırımları önemli hale gelmiştir. Bu dönemde, DYY daha çok petrol ve doğal kaynak zengini olan ülkelere yönelmiştir. Sonraki dönemlerde Dünya'da yaşanan petrol sorunuyla beraber DYY'ler yavaşlamış ve planlanan yatırımların büyük bir bölümü Amerika kaynaklı olarak gerçekleşmiştir.

1980'li yıllardan sonra DYY'lerde artış yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Sovyetler Birliği bölgesine ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan yabancı sermaye yatırımlarında artış meydana gelmiştir. Bu yıllarda hizmetler sektörü DYY girişlerinden %40 oranında bir pay almış ve DYY'lerde yap-işlet-devret modeli gibi, bir ülkede temel altyapı yatırımlarının gerçekleşmesinde, özel sektöre açılmayı ve yabancı yatırımcıların katkısından faydalanmayı hedefleyen bir yapı meydana gelmiştir.

1990'lı yıllara gelindiğinde ise, gelişmekte olan ülkeler çeşitli düzenlemelerle uluslararası yabancı sermayeden daha fazla oranda hisse alma düşüncesine girmiştir. 1997' de gerçekleştirilen araştırmaya göre, 1990' ı yıllarda gelişmekte olan ülkelere yatırım iklimi ile ilgili düzenlemelerin %94,2'si DYY'lerin lehine çıkmıştır. 1990'ların ortalarından itibaren DYY'ler artış göstererek 202 milyar \$ seviyelerine

ulaşmıştır. Bu gerçekleşen artışa rağmen bölgesel analiz yapıldığında, gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'lerin birkaç bölgede toplandığını düşünmek mümkündür. Gelişmekte olan ülkelere yönelik, DYY'lerin yaklaşık %65'i Asya bölgesine (Çin, Güney Kore, Tayvan gibi), %30'u Latin Amerika ve Karayipler'e (Brezilya, Şili, Arjantin, Meksika gibi), %3'ü Afrika ülkelerinde gerçekleştirilmiştir. Sektörel olarak değerlendirildiğinde imalat sanayinin ve hizmet sektörünün büyük oranda aynı olduğu görülmektedir. 1997 Uzak Doğu Krizinden sonra doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelere toplam sermaye girişlerinde bulunan payı giderek azalmıştır. 1997' de dünyadaki toplam 478 milyar \$' lık yatırımın %43'ü gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilmiştir (Aydemir vd., 2012:75-76).

Tablo 2. 1. Dünya'da ve Türkiye'de DYY'lerin Seyri (2005-2019)

Yıl	Dünya'da DYY Girişleri (Milyon \$)	Türkiye için DYY Girişleri (Milyon \$)
2005	947706	10031
2006	1403562	20185
2007	1891708	22047
2008	1490066	19850
2009	1236120	8586
2010	1396203	9085
2011	1615081	16143
2012	1493828	13745
2013	1456323	13461
2014	1403865	12969
2015	2041770	18976
2016	1983472	13745
2017	1700468	11020
2018	1495223	12981
2019	1539880	8434

Kaynak: unctadstat.unctad.org

2000'li yıllara ilişkin istatistikler hem dünya geneli hem de Türkiye için Tablo 2.2'de sunulmuştur. Buna göre dünyadaki toplam DYY girişi tutarlarında 2005'ten günümüze kadar dalgalanmalar olmakla birlikte genel olarak oldukça yüksek seyrettiği söylenebilir. Özellikle 2005 yılından 2006 yılına gelindiğinde yaşanan artış dikkat çekerken, 2008'den 2009'a ortaya çıkan azalış dünyanın içinde bulunduğu buhran sürecinin DYY'lere yansımaları ile açıklanabilir. Tablonun son sütununda yer alan Türkiye'ye ait DYY giriş rakamları incelendiğinde ise özellikle 2006 ve 2007 yıllarındaki yüksek girişleri vurgulamaktadır. Buna karşın küresel krizin etkisi ülke bazlı olarak da hissedilmiş ve DYY'ler 2009 ve 2010 yıllarında nispeten düşük rakamlarda gerçekleşmiştir. Buna ek olarak dünyada en fazla DYY çeken 10 ülke

sıralaması 2018 ve 2019 yılları için DYY tutarları ile Tablo 2.2.'de yer almaktadır. Buna göre listenin ilk sırasında ABD yer alırken son sırası Almanya'ya aittir.

Tablo 2. 2. En Fazla Uluslararası Doğrudan Yatırım Çeken 10 Ülke (Milyar dolar)

2018			2019		
Sıra	Ülke	DYY	Sıra	Ülke	DYY
1	ABD	254	1	ABD	251
2	Çin	139	2	Çin	140
3	Singapur	78	3	Singapur	110
4	Brezilya	60	4	Brezilya	75
5	İngiltere	65	5	İngiltere	61
6	Çin	104	6	Çin	55
7	Fransa	37	7	Fransa	52
8	Hindistan	42	8	Hindistan	49
9	Kanada	43	9	Kanada	47
10	Almanya	40	10	Almanya	12

Kaynak: unctad.org

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler baz alındığında, 20 büyük pazardan biridir. Gerek ulaşım, enerji ve teknolojik altyapı imkanları, gerek insan kaynakları açısından, cazip bir ülke konumundadır. Hızlı ve kolay bir şekilde eğitilebilen işgücünün yanında, iyi derece eğitim görmüş bir yönetici sınıfı ve ortaklık yapabilecek donanıma sahip bir kaynağa sahip bir ülkedir.

2000 yılında 1,0 milyar \$ olan yabancı sermaye payı dünya genelinde değerlendirildiğinde Türkiye 53. Sıradadır. Bu dönemde yürütülen özelleştirme sonuçlarına bağlı olarak büyük artışlar olduysa da yabancı yatırımlar yaşanan küresel kriz nedeniyle istenilen seviyeye ulaşamamıştır. 2001 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla 'Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı' yürürlüğe konulmuş, idari kısıtlamaların ve bürokratik prosedürün azaltılması amaçlanmıştır. 2002 yılına geldiğimizde bir önceki yıla kıyasla %32,3 oranında düşüş olduğu gözlemlenmektedir. DYY miktarındaki azalmanın nedeni, ülke içerisindeki siyasi belirsizlik yabancı yatırımlara olumsuz etki etmesinden kaynaklanmaktadır. 2003 yılında Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle beraber yabancı sermaye girişi için zorunlu tutulan izin ve asgari sermaye artı ortadan kaldırılmıştır. Bu gelişmeler DYY'lerin artışına olanak sağlamıştır. 2004 yılında T.C. Merkez Bankası verilerine göre 2,8 milyar \$ fiili giriş gerçekleştirilmiştir. Türkiye bu

yıl DYY dünya sıralamasında 38. sırada kendine yer bulmuştur. 2005 yılında ise yatırımlar 10,0 milyar \$' a seviyesine çıkmıştır. Bu yatırımların detaylarına bakıldığında yaklaşık %80'lik bölümü sermaye transferi kalan bölüm ise gayrimenkul alımı olduğu görülmektedir.2006 yılında Türkiye' de gerçekleştirilen DYY rekor seviyeye çıkmıştır. OECD ülkeleri içerisinde, geriye dönük 10 yıl süresince en çok doğrudan yabancı sermaye çeken 7 ülke arasındadır. 2006 yılı sonlarına doğru yapılan DYY yaklaşık olarak 20,2 milyar \$ seviyelerindedir. 2007 yılında UNCTAD tarafından yayınlanan Dünya Yatırım Raporu verilerine göre; en fazla yatırımın yapıldığı ülkeler ABD ve İngiltere'dir. Aynı rapora göre, Türkiye 51. sırada yer almıştır. En fazla uluslararası yatırım stoku olan ülkeler sıralamasında ise 27. sırada kendine yer bulmuştur. 2008 yılında DYY sıralamasında ABD' yi Belçika ve Çin takip etmiştir. Türkiye bu yıl 19,5 milyar \$'lık yatırımla sıralamada 20. sıradadır. Türkiye DYY girişinin dünya toplamı içerisindeki payı %1,1 iken gelişmekte olan ülkeler listesindeki payı %2,5 olarak gerçekleşmiştir.2009 yılında Dünya genelinde 1180 milyar \$ olarak gerçekleşen DYY, Türkiye için 8,4 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. ABD ve Çin en fazla DYY çeken ülkeler olurken, Türkiye 30. sırada bulunmuştur. 2010 yılına bakıldığında ise, Dünya genelinde DYY girişi 1290 milyar \$ olurken, Türkiye 9,0 milyar \$ seviyesinde DYY çekmiştir. Türkiye'nin DYY girişlerinin dünya toplamı içindeki oranı %0,7 ve gelişmekte olan ülkeler toplamındaki oranı %1,4 olarak gerçekleşmiştir (Aydemir vd., 2012:83).

Türkiye'nin DYY listesinde aldığı pay 1980-1985 döneminde yaklaşık %1 iken, 2013 yılında ortalama %0,6 seviyelerindedir. Miktar olarak değerlendirildiğin yıllar itibariyle DYY stok miktarı artmış olsa da dünya içindeki payında azalma görülmektedir. Türkiye'nin komşu ülkelere Azerbaycan ve Avrupa ülkeleri ile DYY ilişkisi içinde olduğu görülmekte ve 2013 yılında Almanya, Hollanda, Rusya' dan yaklaşık olarak 3 milyar \$'a yakın yatırım girişi gerçekleşmiştir (Durgan, 2016:97). 2019 yılı itibariyle ise Türkiye'ye gelen DYY girişi tutarı yaklaşık 8,5 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin tarihsel süreç içerisinde yabancı yatırımcı için cazip bir ülke olarak benimsendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.1.3. Küreselleşme Bağlamında DYY'nin Ekonomik Büyüme Etki Mekanizması

Dünyadaki küreselleşme olgusuyla ülkeler arasında sınırlar ortadan kaldırılmış, ülkelerin dünya ile bütünleşmesinin zorunluluğu söz konusu olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyüme süreçlerinde sermaye kısıtı sorunu yaşarken, gelişmiş ülkelerin bu konuda daha zengin durumda olması dünya ekonomisinde kaynak dağılımlarının etkin olmaması sorununu göstermiştir. Artan küreselleşme eğilimi, ekonomi ve ticaret uygulamalarındaki serbestleşme ve dünya ekonomileri arasındaki entegrasyon ülkelerin arasında sermayenin serbestçe dolaşmasını gündeme getirmiştir. Özellikle sermaye sorunu yaşayan gelişmekte olan ülkeler için, doğrudan yabancı yatırımlar sermaye birikimi eksikliğini giderme konusunda etkin olmuştur (Ayaydın, 2010: 133).

Küreselleşme olgusu, 1980'li yıllarda hızlanmaya başlamış, 1990' lı yıllarda artık herkes tarafından bilinen bir kavram olarak hayatımızda yer edinmiştir. Son dönemlerde küreselleşme, finansal küreselleşme veya parasının evrensel dolaşımı ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Paranın evrensel serbest dolaşımı ile birlikte bilhassa 1990'lı yıllarda gelişmiş ülkeler çeşitli fonlarda biriken paralarını hızlı ve daha büyük oranlarda paraya ihtiyacı olan gelişmekte olan ülkelere transfer edip, yüksek kar sağlamışlardır. Sadece paradan para kazanma ilkesine bağlı bu tür fon transferlerinin üretime hiçbir katkısı olmamaktadır. Bununla birlikte, spekülatif hareketlerin denetimsiz şekilde hareket etmesinin sonucu gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinin zarar görmesini sağlamaktadır (Bostan vd., 2016:24).

Dünya ekonomisinde yaşanan küreselleşme etkisi, gelişmekte olan ülkelerin ihtiyacı olan sermayeyi doğrudan yabancı yatırımlar ile karşılamalarının önünü açmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik açıdan geri kalmalarının nedeni sermaye birikiminin yeterli düzeyde olmamasıdır. Yani gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde milli gelirin düşük olmasıyla beraber yeterince tasarruf yapılamaması sonucu yatırımlar istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir. Yatırımların az olduğu ülkede sermaye birikimine katkı olmadığından ekonomik büyüme de gerçekleşmeyecektir. Bu sebeple doğrudan yabancı yatırımlar gelişmekte olan

ülkelerin sermaye birikimi eksikliğini gidererek, ekonomik büyümelerini desteklediği görülmektedir. Yabancı sermaye girişlerinin bu pozitif etkilerinden dolayı, ülkeler yabancı sermaye girişini kolaylaştıracak politikaları benimsemektedir (Koyuncu, 2017:17).

Ekonomik büyümenin önemli faktörlerinden olan DYY'ler, bir ekonomideki yatırımcının farklı bir ülkede kalıcı gelir sağlamak için yabancı ülkelerde gerçekleştirdiği varlık yatırımı olarak tanımlanmaktadır. DYY 1980'li yıllardan sonra özellikle gelişmekte olan ülkelerin politikalarında yer almış, bu ülkeler de ekonomik büyüme artışı göstermek için DYY'leri çekme çabası içine girmişlerdir. Ekonomik büyümenin sağlanabilmesi ve devamlılığı için teknolojik çalışmalarla söz konusu olacaktır. Teknolojinin elde edilip kullanılabilmesi için ülkenin kendi imkanları yok ise dışarıdan gelen sermaye ile teknoloji transferi sağlanarak kullanılmaktadır. Teknolojinin ülkeye girişi için DYY'lerin önemi bu noktada kendini göstermektedir. İçsel büyüme modellerinin teorik olarak teknolojik gelişme, etkinlik, verimlilik gibi etkenlerin ekonomik büyümede etkili olduğu düşünüldüğünde, teknoloji ve bilgi transferleri sağlayan DYY'lerin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki önemi anlaşılmaktadır. Burada önemli olan DYY ile ülkeye gelen teknolojinin içselleştirilebilme noktasıdır. Yapılan teorik ve ampirik çalışmalar neticesinde finansal gelişmenin hem DYY'leri getirme hem de onları içselleştirme kapasitesini artırdığı sonucuna ulaşılmaktadır (Özgür ve Demirtaş, 2015: 78).

2.2. Finansal Gelişmeye İlişkin Kavramsal ve Teorik Çerçeve, Küreselleşme ile İlişkisi ve Ekonomik Büyüme Etkisi

2.2.1. Finansal Gelişme Kavramı ve Teorik Açıklamalar

Finansal gelişme, bir ülkedeki finans piyasasında kullanılan araçların çeşitliliğinde artış olması ve bu araçların yaygın bir biçimde kullanılacak duruma gelmesi şeklinde tanımlama yapılmaktadır. Diğer bir tanımda, finansal gelişme finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi olarak da ifade edilmektedir. Finansal piyasaların gelişmişlik düzeyinin ölçülmesinde ulusal ve uluslararası tasarrufların harekete geçirilmesi önemli bir değer olarak kabul edilmektedir. Günümüzde bir ülkenin ekonomik

büyümesini artırmaya yönelik, finansal prosedürlerin, devlet kısıtlamalarının esnetilmesi ya da kaldırılmasının ve finansal derinleşmenin büyük önem arz ettiği kabul edilmektedir. Bankacılık sistemi üzerinde denetim ve müdahalelerin büyük ölçüde azaldığı politikalarının sonucu olarak görülen finansal serbestlik, ekonomilerin finans sistemleri üzerinde önemli etkiler göstermektedir (Erim vd., 2005:23).

Finansal gelişme, finansal yapıda gerçekleşen olumlu değişimlerdir. Finansal gelişmeyi incelemek için kısa ve uzun dönem çalışmalar içinde finansal yapıdaki değişiklikler ile ilgili bilgileri inceleyip değerlendirme yapmak gerekir. Bir ülkenin finansal yapısına yön veren ve ortaya çıkaran öğeler ise, o ülkedeki finansal araç ve kurumların görünümü, özellikleri ve nispi boyutlarının değerlendirilmesidir. Çünkü finansal piyasayı belirleyen, ekonomideki finansal araç ve kurumların bileşimi olarak ifade edilmektedir.

Finansal gelişme, finansal sistemin büyüklük ve yapı itibarıyla uğradığı değişim olarak adlandırılır. Öncülüğünü ise E. Shaw'ın yaptığı bu görüş, finansal sistemdeki bu gelişmeyi finansal derinleşme kavramıyla göstermektedir. Shaw finansal derinleşmeyi, finansal aktif toplamının finansal olmayan aktif toplamından daha hızlı gelişmesi olarak ifade etmiştir. Coats ve Khathate 1979 yılında yaptıkları çalışma ile finansal derinleşmeyi, ekonominin parasallaşma seviyesi ve finansal araçların sunmuş oldukları hizmetlerin genişlemesi olarak ifade ederken, Goldsmith ise finansal derinleşmeyi, tüm mevcut finansal aktiflerin ulusal gelire oranında bir artış olarak adlandırmıştır.

Shaw'ın finansal derinlik tanımı, finansal derinliğe sahip olmayan ekonomilerin durumunu ortaya koymuştur. Shaw'a göre, bir ekonominin, finansal olarak sığ olması; ekonomide finansal sermayeyi büyütecek tasarruflar, ağırlık olarak kamu maliyesine ve uluslararası sermaye süreçleriyle ilgili bir durumdur. Organize olmuş finans piyasalarında bankacılık sisteminin baskın bir yapıda olduğu kabul edilmektedir. Parasal akımlar, döviz, kooperatiflere ve organize olmamış piyasalara doğru bir yönelme söz konusudur. Bankacılık sistemi, yüksek maliyetli ve yüksek karla çalışan oligopol yapıda kuruluşlardır. Organize olmamış piyasalarda işlemler,

yasal baskılar ve ödünç alınan kredi ve diğer borçlanmaların geri ödenememesi riski olduğu için kısa dönemlidir (Ergeç, 2004:53-54).

Finansal sistemi gelişmişlik seviyesi ile değerlendirme yapmak oldukça zordur. Bunun sebebi ise, finansal sistem, denetim otoriteleri, finansal kurumlar ve finansal piyasalardan oluşan çok yönlü bir yapı olmasıdır. Finansal gelişmişlik, finansal sistemi oluşturan değerlerin bir arada analizi ile ölçümlenebilir. Bu sebeple finansal gelişme kavramı çok yönlü bir kavramdır. Finansal gelişme kavramının ölçümü farklı verilere dayandırılarak, farklı ölçütler kullanarak ortaya çıkarılabilir. Finansal piyasa ve kurumlar, finansal kesime ilişkin kanunlar, yasa koyucuları ve bu yasaları uygulayıp düzeni sağlayan kurumları da içine alan geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Finansal sistem içerisinde bulunan, kurum ve ürünlerin gelişmesi, çeşitliliğinin artması finansal gelişmişliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Finansal gelişme kavramı, finansal piyasaların büyüklüğü ve yapısal özellikleri gibi farklı değerlendirme yollarıyla da farklı açılardan değerlendirilmesi yapılabilmektedir.

Günümüz ekonomisi için finans uluslararası bir terimdir ve finansal sistemin dışa açık olması sistemin gelişmişliği açısından önemli bir gösterge olarak kabul edilir. İfade edilen durum finansal serbestliğin sağlanması olarak da tanımlanabilir. Finansal serbestliğin sağlanması durumunda tasarruf eksikliği olan ülkeler, yurt dışı tasarruflarından faydalanarak, yurt için yatırımları için gerekli finansmanı sağlamış olurlar. Ayrıca fon fazlası olan kesimler yurt dışındaki daha yüksek getirili sektörlerde tasarruflarını değerlendirmesi mümkündür. Finansal piyasaların dışa açık olmasında faiz oranları gerçekçi bir şekilde serbest piyasada fon arz ve talebi yoluyla belirlenir, böylece tasarruflar artar ve artan bu tasarrufların yatırımlara yansımaları beklenir. Bu sürecin tamamı ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir (Çetin ve Aksoy, 2016:74).

Teorik Açıklama:

Finansal gelişme kavramı şu şekilde de ifade edilebilir: Finansal sözleşmelerin güçlenmiş olması, belirli özel finansal sözleşme modellerinin ortaya çıkması,

finansal sözleşmelerde hacim artışı, finansal araçların sayı ve büyüklüğünde meydana gelen artışlar. Finansal gelişme finansal ve fiziki yatırım kararları için kullanılan bilgiye ulaşmada meydana gelen sorunlar sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Taraflar arasındaki bilgiler, yasal sözleşme mevzuatlarını ve kurumsal finansal piyasalarını ortaya çıkarmaktadır. Kurumsal finansal piyasalar kararlarında bir takım ek işlem maliyetleri oluşsa da kurumsallaşmanın getirmiş olduğu bilgiye ulaşabilme, kötü yatırımları önüne geçilebilmesi açısından yararlı bulunmaktadır. Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi, kurgulanan modele ve bakış açılarına göre farklılık göstermektedir. Bu farklı görüşler;

❖ **Schumpeter Hipotezi:**

Schumpeter ekonomik büyüme için teknolojik yenilikleri kabul etmiştir. Fakat teknoloji konusundaki gelişmeler kendiliğinden gelişecek konular değildir. Yeniliklere teknoloji merkezli araştırma ve yatırımlar ile ulaşılmanın mümkün olduğunu ifade etmektedir. Yani teknoloji konusunda yeni uygulamaları kolaylaştıran gelişmeler ekonomik büyümeye de katkı sağlayacaktır. Tasarrufların doğru yatırımlarla değerlendirilmesi, projelerin geliştirilerek uygulamaya konulması, risk analizi, yöneticilerin takibi gibi konular teknolojik uygulamaların kullanımı gibi konularda teknolojik inovasyonun faydaları olarak ifade edilmiştir.

❖ **Robinson Hipotezi:**

Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin akıbeti konusunda farklı bir görüş Robinson tarafından yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır. Robinson'a göre değişkenler arasında ekonomik büyümeden finansal gelişmeye yönelik tek yönlü nedensellik ilişkisi söz konusudur. Finansal sistemin gelişmesi, finansal araçlar ile ortaya konulan hizmetlere olan ilgi ve talebin artışına bağlı olarak değerlendirilir. Finansal hizmet talebi ise reel sektöre ait olduğu ifade edilmiştir. Reel sektörün büyümesiyle finansal hizmetlere olan talebin de büyümesi öngörülmüştür. Bir diğer ifade ile; ekonomik büyümenin artmasıyla finansal sektörün geliştiği görülmektedir.

❖ **Patrick Hipotezi:**

Patrick ise finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü bir ilişki olabileceği görüşünü savunmaktadır.

İlki, talep takipli hipotez olarak adlandırılmakta ve ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru bir ilişkiyi ifade etmektedir. Ekonomik büyüme ile girişimcilere ve tasarruf birikimine sahip olanlara fırsatlar çıkarmaktadır. Girişimciler bu fırsatları değerlendirebilmek için dış kaynağa ihtiyaç duymakta ve finansal hizmet taleplerini yukarıya çekmektedir. Bu ilişki finansal sistemi gelişmemiş ya da yeteri kadar gelişmemiş ülkelerde ortaya çıkabilir. Finansal sistemin gelişmesiyle ilişkinin yönünde de değişme söz konusu olacaktır.

İkinci ilişki ise arz öncüllü hipotez olarak adlandırılmıştır. Modern finansal sistemlerin ortaya çıkmasıyla, finansal sektörü büyümenin merkezi haline dönüşebilir. Modern finansal sistemler faal bir biçimde çalışmaktadır, girişimcilerin ve finansal yatırımcıların kaynaklarını geleneksel sektörlerden modern sektöre geçişine olanak sağlamaktadır. Etkin finansal piyasalarda etkin gözlem, denetim ve destek hizmetleri ortaya konularak hatalı yatırım kararlarının önüne geçilmesi ya da asgari düzeye çekilmesi amaçlanmaktadır. Finansal yatırımların daha verimli alanlara yönlendirilmesiyle, verimlilik artışı hedeflenmektedir (Çeştepe ve Yıldırım, 2020:15).

❖ **Lucas Hipotezi:**

LucasNeoklasik görünüşün ortaya koyduğu gibi finansal gelişmenin uzun süreli ekonomik büyüme için temel bir gösterge olamayacağını ve yapılan çalışmalarda finansal gelişmenin ekonomik büyümedeki rolünün olduğundan fazla bir şekilde gösterilerek abartıldığını ifade etmektedir. Benzer bir görüş Stern, uzun dönemde finansal gelişmelerin ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin hiçbir şekilde olamayacağını kabul etmektedir. Finansal piyasaların derinleşmesine yönelik politikaların kıt kaynakların verimli alanlardan uzaklaşarak israf edilmesine neden olduğunu savunmaktadır. Yani reel sektörde kullanılabilir kaynakların finansal sektörlere transfer edilmesinin ekonomik büyümeyi artırması söz konusu değildir. Bu

düşünceyi savunanlara göre, teoride finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi desteklediği şeklindeki ifadelerin doğruluğu net değildir. Bu düşüncede olanlara göre, iki değişken arasında uzun dönemde ilişkisizlik olduğu görüşü hakimdir.

2.2.2. Finansal Piyasa Gelişmelerinin Tarihsel Süreçteki Gelişimi

İkinci Dünya Savaşından sonra 1970'li yıllara kadar olan sürede dünya ekonomilerinin genelinde Keynesyen görüşü hakimiyetini göstermiş ve bu görüş, kamunun ekonomik yapıya yönelik müdahale ve direktiflerinin teorik altyapısını hazırlamıştır. Bu dönem içerisinde, gelişmekte olan ülkelerin büyük bir bölümü kalkınma ve sanayileşmelerini ithal ikameci politikalar ile birlikte gerçekleştirme yoluna gitmişlerdir. Finansal sistemin kalkınma sürecinde yardımcı nitelikli bir araç olarak kabul edildiği ve bu rolünün kısıtlı olduğu bu dönemde, kamu sektörü tarafından finansal piyasalara müdahaleler olağan karşılanmıştır. 1970'li yıllarda, gelişmiş ülkelerde görülen ekonomik bunalımın devamında ekonomik serbestleşme süreci kendini göstermiş ve bu süreç paralel olarak ekonomi yazınında Neoklasik yaklaşım görüşünün öne çıkmıştır. Bu yaklaşım ile birlikte, finansal piyasaların küreselleşmesi ve finansal derinleşmenin oluşmasının gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişmeye katkı sağlayacağı ve etkin kaynak kullanımını destekleyeceği savunulmuştur (Oktayer, 2009:74).

Sermaye piyasaları, ekonomik sistem içerisinde bankacılık ve sigortacılık alanları ile birlikte finansal sistemi meydana getiren önemli kuruluşlardır. Finansal sistemler, tasarruf sahibi kişilerle fon ihtiyacı olan tarafları buluşturarak fon alışverişini gerçekleştiren kurumlar ile bu kurumları düzenleyen ve denetleyen kurullardan oluşmuş yapılar olarak ifade edilmektedir. Finansal sistemlerin temel görevi, piyasada bulunan tasarrufların maksimum seviyede verimli yatırımlara dönüştürülmesini sağlayarak, bu yatırım sürecini en doğru şekilde yönetmektir. Sermaye piyasaları, piyasada bulunan fonların, belli bir kar beklentisiyle yatırım araçlarında değerlendirildiği kuruluşlardır. Fon ihtiyacı olan taraflar, sermaye piyasası araçları ile birlikte maddi kaynak temini gerçekleştirirler. Böylelikle, sermaye piyasaları küçük miktardaki tasarrufların da ekonomiye menkul değerler yoluyla desteklenerek yatırımlara dönüşmesine imkân sağlayan piyasalardır. Bu

süreçte, finansal piyasaların en önemli fonksiyonu, ekonomilerdeki birikimlerin toplanmasına aracılık ederek bu fonları ekonominin ihtiyaçları için kullanılmak ve bu fonların işlevselliğini sağlayarak ekonomiye katkı sağlamaktır. Bu işlevi gören para ve sermaye piyasaları en önemli alt piyasalardır. Para piyasalarında bankacılık sistemi, sermaye piyasalarında menkul değer borsaları bu piyasaların kurumlarıdır (Aytekin, 2018:151).

Finansal piyasalarda serbestleşme kavramı, ürün fiyatlarıyla faktör fiyatlarının piyasa şartları tarafından belirlendiği, devletin ekonomiye müdahalesinin asgari düzeye çekildiği ve yabancı ülkelerle ekonomik ilişkinin kişiler tarafından serbestçe kurulabildiği düzeni ifade etmektedir. Piyasalarda serbestleşme, bir ekonomide fiyat ve miktar denetimlerinin azaltıldığı ya da tamamen kaldırıldığı bir ekonomi politikası olarak da tanımlanabilir. Bu sürece, arz ve talebi denetlemeye yönelik fiyat ve miktar sınırlamalarının olmadığı piyasalara serbestleştirilmiş piyasalar tanımlaması yapılır. Günümüz piyasa ekonomisinde serbestleşmenin, dış ticaret, yabancı sermaye işlemleri, yurtiçi finansal varlıklar piyasası, emek piyasası ve mal piyasası gibi ekonomideki tüm piyasaları içine alan bir misyon üstlendiği söylenebilir. Farklı bir ifade ile, serbestleşme ile ekonominin hem finans sektörünün hem de reel sektörünün serbestleştirilmesi hedeflenmektedir. Fakat serbestleşme politikaları genellikle finans sektörü üzerindedir.

Finansal serbestleşme, genellikle gelişmekte olan ülkelerin finansal faaliyetleri kendi ülkelerine getirebilmek adına bankacılık ve finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da hafiflettiği, politikalardaki yasal düzenlemelerin gevşetildiği uygulamalarının bir neticesi olarak gösterilmektedir. Ekonomilerin uluslararası sermaye pazarlarına açılma süreci olarak tanımlanmaktadır. Uygulanan finansal serbestleşme politikalarının başında, faiz oranları üzerine konulan tavanları kaldırılarak kredi sorunlarına son verilmesi, bankaların merkez bankasında tutmak zorunda oldukları yasal karşılık oranlarının düşürülmesi ya da kaldırılması, bankacılık sektörünün gerek yabancı gerek yerleşiklere açılması ve sermaye hareketlerinin serbest bir şekilde yönetilmesidir. Finansal serbestleşme politikalarının amacı; tasarrufların artırılması, yabancı sermaye girişinin teşvik edilmesi ve finansal kaynakların kullanımının etkinliğini sağlamaktır (Keskin, 2008:8).

Mali serbestleşme, piyasa ekonomisinin fonksiyonunu bozacak tüm fiyat kontrollerine son vererek, mali piyasalarda engellerin kaldırılması olarak tanımlanabilir. McKinnon (1973) çalışmasında mali serbestleşme uygulamalarının asıl amacının sürdürülebilir bir büyüme hızına ulaşılabilmesi olduğunu ifade etmektedir. Serbestleşme sürecinde ilk olarak iç mali piyasaların ve devamında dış mali piyasalar serbestleştirilerek sermaye hareketleri üzerindeki baskılar kaldırılmalı ve sisteme derinlik getirilmelidir. Aksi bir durumda sürecin sermaye kaçışlarıyla sonuçlanma ihtimali doğacaktır. İç piyasalar serbestleşirken, öncelikle faiz tavanları kaldırılarak yabancı sermaye girişleri sağlanır ve cari işlemlerde bulunan kısıtlama ve denetimlere son verilerek sermaye işlemleri düzenlemesi yapılır. Dış ticaret işlemlerinin serbestleştirilmesinde, dış ticaret üzerinde geçerli tarifeler ve tarife dışı kısıtlamalar kaldırılır. Bu süreç genellikle, reel kurun değer kaybı ile sonuçlanırken, iç serbestleşme sürecinde ise durum tam tersi şekilde yani reel kurun değer kazanması ile sonuçlanır. Gelişmekte olan ülkelerde kredi ve mevduat faizlerine tavan uygulanması ile gerçekleştirilen mali baskı politikaları, planlanan aksine tasarruf seviyesinin azalarak, yatırımların eksikliğinin azalmasına yol açmıştır. Bahsi geçen ülkelerde, fon arzının sınırlı seviyelerde bulunması nedeniyle mali baskı uygulamaları işlem maliyetlerini ve iflas ihtimalini artıran bir öge haline gelmektedir. Mali serbestleşme hipotezine göre, yüksek faiz oranları, tasarruf arzını artırarak finansal varlıkların sisteme dahil edilmesini sağlayacak ve bu sayede işleyen sermaye birikimi süreci yatırım yetersizliği sorununun giderilmesine olanak sağlayacaktır. Bu düzenin işleyişi piyasadakilerin faiz, fiyat ve döviz kurlarına yönelik beklentilerine dayandığını görülmektedir. Yüksek faizin sermaye birikimine neden olacağı konusundaki beklentiler, tasarruf ve portföy etkilerinin gücüne bağlıdır. Yani piyasadaki aktörlerin bankacılık sistemine yatkınlığına, yatırım, tasarruf ve tüketim eğilimleri belirleyici olmaktadır. J.M. Lewis'in Türkiye değerlendirmesine ilişkin sonuçlar, mevduat faizlerinde %22 oranında artışın tasarruf oranında %36,9 artması fakat yatırımları yönlendiremediğini savunmaktadır (Akdoğan, 2012:190).

2.2.3. Küreselleşme Bağlamında Finansal Gelişimin Ekonomik Büyümeye Etki Mekanizması

Ekonominin küreselleşmesi, sermaye hareketlerinin bütününde kuralların

olabildiğince hafifletilmesi, parasal alışverişlerin, reel ekonomi alışverişi üstündeki aşırı hakimiyeti, yeni teknolojik ve iletişim ağının gelişmesi, işletmelerin büyük oranda yeniden tasarlanması ulusal ekonomilerin sınırlarını akıcı, nesnel olarak tanımlanamaz ve bu sebeple denetlenemeyecek duruma gelmiştir. Bu sistemin etkisiyle devletin; tüm kaynakların, ürünler, hammaddeler, kişiler, teknik bilgi, sermayeler vb. giriş ve çıkışındaki süreçleri değerlendirme ve düzenleme hakimiyeti, farklı alanlarda net bir azalma olduğu gözlemlenmiştir. Örnek verecek olursak; günümüz ekonomisinde hiçbir devlet artık, günlük olarak, dünyanın en gelişmiş yedi ülkesinin (G-7) merkez bankası rezervlerinin altı-yedi katına kadar olan elektronik para transferlerini denetleme mekanizması yoktur. Burada 1999'daki toplam 300-350 milyar dolarlık rezervlere karşı yaklaşık 2 trilyon dolarlık günlük ticari işlem olduğu ifade edilmektedir.

Bu bağlamda ekonomik küreselleşme, ülke ekonomilerinin ayrıştığı gümrük prosedürleri, tarifeler, sınırlamalar ve sermaye kotaları gibi engellerin azaltılarak, mal, hizmet, işgücü ve sermayenin ülkeler içerisinde hızlı ve kolay bir şekilde işlem göreceği hale gelerek dünyanın ekonomik anlamda bütünleşmesini sağlamaktadır (Adıgüzel, 2013:3).

Küreselleşmenin ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri inceleyen çok sayıda çalışma söz konusudur. Doğrudan yabancı yatırımlar, teknolojik gelişmelerin ülkeye kazandırılması, sermaye akışı, tasarruf birikim sorununun giderilmesi gibi konulara ek olarak, küreselleşme, ekonomik büyüme için önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Mishkin küreselleşmenin bir ekonomi üzerindeki kurumsallığı güçlendirerek finansal gelişme ve ekonomik büyümeye nasıl katkı sağladığını araştırmıştır. Finansal serbestleşme politikasını benimseyen bir ülkede, üretken yatırım projelerinin düşük maliyetli kredilerle hayata geçirilebileceğini, serbest dış ticaretin yaygınlaşması ile reel sektörün performansını artırabileceğini ifade etmiştir. Reel sektörün güçlendiği bir ülkede finansal gelişmenin hızlanacağı ve devletin de bu finansal kalkınma sürecine uyum sağlayarak ekonomik reformları hayata geçirme zorunluluğunu savunmuştur (Helhel, 2017:160).

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyip ilk olarak sorgulamasını yapan 1911 yılında Schumpeter'dir. Schumpeter'e göre finansal araçlar, tasarrufların ekonomik birimler arasındaki hareketini gerçekleştirmek, yatırım projelerine destek vermek, risk yönetimi yapmak, yöneticilerin performanslarını analiz etmek, finansal işlemlerin uygulanmasını sağlamak ile ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Fakat Schumpeter'in finansal sistemin ekonomik kalkınmayı desteklediği yönündeki düşüncesi araştırmacılar tarafından destek görmemiştir. Çoğuna göre, finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, her şartta ve her ülke ekonomisinde aynı şekilde değildir. Bazı ülkelerde ekonomik büyüme, finansal gelişmeyi etkilediği kabul edilirken bazı ülkelerde ise finansal gelişme ve ekonomik büyüme birbirlerini gelişmeyi etkilediği, bazen de finansal gelişme ve ekonomik büyüme birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği ifade edilmektedir.

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalarda en fazla elde edilen sonuç, finansal gelişmenin ekonomik büyümeye neden olduğu görüşüdür. King ve Levine (1993) finansal sistemin ekonomik büyümeyi desteklediği düşüncesini 80 farklı ülkede, 1960 – 1989 yılları için analiz etmişlerdir. Finansal gelişme kriteri olarak ülkelerin bankacılık sektörü verileri kullanılmıştır. Kişi başına düşen milli gelirdeki ve sermaye birikimindeki büyüme bilgileri ise ekonomik büyümeyi göstermektedir. Murinde ve Eng (1944), 1979 – 1990 yılları arasındaki incelemesinde Singapur' da finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Bahsi geçen analizde, parasal büyüklükler, parasal oranlar ve parasal değişkenlerle ilgili olarak üç grup finansal değişkenden faydalanmışlardır. Granger-Nedensellik testleri, parasal değişkenlerin ve reel ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna istinaden milli gelirin finansal değişkenler üzerinde bir etkisi olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır (Kandır, İskenderoğlu ve Önal, 2007:314).

Finansal sistemi, finansal kuruluşlar ve finansal piyasalar oluşturmaktadır. Sağlam bir finansal sistem, kaynakları doğru kullanım alanlarına yönlendirerek verimliliğin pozitif etkinliğini gösterecektir. Ek olarak, gelişmiş bir finansal sistem tasarruf oranı ve yatırım oranını artırarak fiziksel sermaye birikimini hızlandırarak ekonomik

büyümeye pozitif yönde katkı sağlayacaktır. Ekonomi teorisi, sermayeyi en verimli kullanımı için finansal sistemlerin ekonomik büyümeye katkısı olduğunu ortaya koymaktadır.

1980'lerden sonra küreselleşmenin yaygınlaşması, finans piyasasında deregülasyonu meydana getirmiştir. Finansal serbestliğin yaygınlaşması, finansal işlem büyüklüklerini arttırmış ve finans piyasalarının birbirine bağımlılığını arttırmıştır. Finansal piyasalarda uluslararası seviyede artan uyum ve bütünleşmenin oluşmasında başlıca etken olarak sermaye serbestleşmesiyle ulusal finansal piyasalarının liberalizasyonunu kapsayan ekonomik ve reform artışları gösterilmektedir. Finansal piyasaların uluslararası düzeyde uyum derecesi, daha yüksek getiri arayışında olan yatırımların küreselleşmesi ve uluslararası alanda risk çeşitlendirme fırsatı sebebiyle artış söz konusu olmaktadır. Aynı esnada birçok ülke, sermaye piyasasındaki kısıtlama ve denetimleri kaldırarak yerel finansal piyasaları serbestleştirmiş, doğrudan yabancı yatırımlarla ilgili kısıtlamaları ortadan kaldırarak piyasa merkezli yenilikler sayesinde yabancı sermayeyi teşvik ettiği sonucuna ulaşmıştır (Aydın, 2019:38).

Yeni dünya ekonomi düzeninde, ülkelerin sınırları tamamen ortadan kalkmış durumdadır. Küreselleşme çok yönlü bir kavram olarak, ülkeleri net bir şekilde etkileyen ve birçok alanda etkisini gösteren süreçlerin tamamı olarak kabul edilir. Özellikle 1980'li yıllar sonrası gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikaları her geçen gün birbirine yakın olacak şekilde düzenlenmektedir. Uluslararası ekonomik ilişkilerde, eski kısıtlayıcı ve korumacı anlayış tamamen değişmiştir. Yerini serbest ticarete bırakmıştır ve bu düzene uyum sağlamak bir nevi büyüme isteği olan ülkeler için zorunlu hale gelmiştir. Hafifleyen devlet politikaları neticesinde serbestleşen ekonomi dünyasında, sermaye birikimi olan ülkeler yapmış oldukları analiz sonucu yatırım kararı aldıkları ülkeye birçok açıdan etki etmektedir. Yapılan bu yatırımlarla ülke içerisinde teknoloji, bilgi birikimi ve fon transferleri ile başta bankacılık sektörüne pozitif etki yaptığı kabul edilmektedir. Sonuç olarak yaşanan bu küreselleşme süreci beraberinde finansal gelişme kanalıyla, doğrudan yabancı yatırım yapılan ülkenin ekonomik büyümesine olumlu yönde edecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR, FİNANSAL GELİŞME VE KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1. Literatür Taraması

Bu başlık altında ekonomik büyümeye etkisi bakımından doğrudan yabancı yatırımlar, finansal gelişme ve küreselleşmeyi konu edinen ampirik çalışmalara yer verilmiştir. Tablo 3.1. doğrudan yabancı yatırımların, Tablo 3.2. finansal gelişmenin ve Tablo 3.3. küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine odaklanan seçilmiş çalışmaları özetlemektedir.

Tablo 3. 1. DYY ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Ampirik Çalışmalar

Çalışma	Ülke	Dönem	Yöntem	Bulgular
Yapraklı (2006)	Türkiye	1970-2006	Çoklu eş bütünleşme analiz yöntemi ve hata düzeltme modeli	DYY, GSYİH ve dışa açıklıktan pozitif, işgücü maliyeti, reel döviz kuru ve dış ticaret açığı değişkenlerinden negatif etkilendiği gözlemlenmektedir.
Karagöz (2007)	Türkiye	1970-2005	Makroekonomik değişkenler ile DYY arasındaki nedensellik ilişkisi	DYY bir dönem gecikmeli değerinin ve ticari dışa açıklığın DYY girişi üzerinde anlamlı sonuçları olduğunu göstermiştir.
Okuyan, Erbaykal (2008)	9 gelişmekte olan ülke	1970-2006	TodaYamamoto nedensellik testi	Ülkelerden altısı ekonomik büyümeden DYY doğru, bir tanesi DYY ekonomik büyümeye doğru, iki tanesinde karşılıklı nedensellik ilişkisi sonucuna ulaşılmıştır.
Mucuk, Demirsel (2009)	Türkiye	1992-2007	DYY ile ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişki	Değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettiği tespit edilmiştir.
Ağayev (2010)	25 geçiş ekonomisi	Kısa dönem	Panel Eşitlenişme ve Granger nedensellik analizi	DYY ekonomik büyümeye doğru güçlü, tersi yönde zayıf bir nedensellik ilişkisi sonucuna ulaşılmıştır.
Özcan, Arı (2010)	27 OECD ülkesi	1994-2006	Dinamik panel veri analizi ve GMM tahmin tekniği	DYY büyüme oranı, altyapı düzeni ve enflasyona pozitif etkisi olmuştur. Açıklık ve cari denge değişkenlerinde ise teoride beklenenin tersine DYY ile negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zeren, Ergun (2010)	AB ülkeleri	1995-2007	Dinamik panel veri analizi	GSYİH oranında artış, dışa açıklık oranı ve kalkınma seviyesinin DYY girişlerinde artışa etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca cari işlemler ve brüt sermaye birikimlerinde, DYY ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.
Ekinci (2011)	Türkiye	1980-2010	Granger nedensellik testi	DYY ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki bulunurken, DYY ile istihdam arasında bir ilişki tespit edilememiştir.
Yılmaz, Kaya, Akıncı (2011)	Türkiye	1980-2008	Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir	DYY'den ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi sonucuna ulaşılmıştır.
Çetin, Şeker (2013)	8 gelişmekte olan ülke	1980-2009	VAR yöntemine dayalı geliştirilmiş Granger nedensellik analizi	Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.
Topallı (2016)	BRICS ülkeleri ve Türkiye	1982-2013	CADF birim kök testi ve Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik analizi	Ekonomik büyümeden DYY'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır ve ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasında da çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir.
Kahveci, Terzi (2017)	Türkiye	1984-2015	Sims ve DL-VAR nedensellik ilişkisi	Ekonomik büyüme ve sermaye tasarrufundan DYY'ye doğru olumlu ve tek yönlü bir ilişki olduğunu, fakat DYY ile istihdam arasında nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Koyuncu (2017)	Türkiye	1990-2015	Granger nedensellik testi	DYY ekonomik büyümeye doğru uzun dönemli bir ilişkiye rastlanmıştır.
Acaravcı, Akyol (2017)	Türkiye	1998-2015	Zaman serisi yöntemi analizi	DYY, dış ticaret ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkiye rastlanmamıştır.
Songur (2017)	7 Avrasya Ülkesi	1996-2013	Panel veri yöntemi	DYY, dış ticaret ve GSYH arasında uzun dönemli ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

DYY'lerin ekonomik büyümeye etkisine yönelik seçilmiş çalışmalar oluşan Tablo 3.1. incelendiğinde iki değişken arasındaki ilişkiye yönelik bir mutabakatın sağlanamadığı aşikârdır. Elde edilen sonuçlar her bir çalışmada kullanılan örneklem grubu, dönem ve yönteme göre farklılık göstermektedir. Yönteme ilişkin olarak yapılan çalışmalarda hem panel (Ağayev, 2010; Özcan, Arı, 2010; Zeren, Ergun, 2010; Topallı, 2016; Songur, 2017) hem de zaman serisi analiz yöntemlerinin kullanıldığı (Yapraklı, 2006; Karagöz, 2007; Okuyan, Erbaykan, 2008; Mucuk, Demirsel, 2010; Yılmaz, Kaya, Akıncı, 2011; Ekinci, 2011; Kahveci, Terzi, 2017; Koyuncu, 2017; Acaravcı, Akyol, 2017) anlaşılmaktadır. Yapılan analizlerin ağırlık noktası iki değişken arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmeye yöneliktir. Çalışmalardan elde edilen sonuçlar hem ekonomik büyümeden DYY'lere doğru (Okuyan, Erbaykal, 2008; Topallı, 2016; Kahveci, Terzi, 2017) hem DYY'lerden

büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini (Okuyan, Erbaykal, 2008; Ağayev, 2010; Akıncı, 2011; Koyuncu 2017) ortaya koyarken, az sayıda çalışma tarafından iki değişken arasında çift yönlü nedensel ilişkiye (Okuyan, Erbaykal, 2008; Çetin, Şeker, 2013) rastlanmıştır. Öte yandan iki değişken arasındaki ilişkinin yönü ve boyutuna yönelik katsayı tahmin yöntemleri sınırlı sayıda çalışma tarafından kullanılmıştır (Özcan, Arı, 2010; Zeren, Ergun, 2010; Songur, 2017). Dolayısıyla elde edilen bulgular literatürde önemli bir yere sahip olmakla birlikte söz konusu ilişkinin hem güncel analiz yöntemleri ve veri seti ile hem de günümüzde öne çıkan ve dünya ekonomisinde ağırlığı olan ülke grupları için yeni perspektiflerden konunun ele alınmasına kaynaklık etmektedir.

Tablo 3. 2. Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Ampirik Çalışmalar

Ergeç (2004)	Türkiye	1988-2001	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişme sonuçlarından yalnızca altı tane finansal gelişme göstergesi ile yapılan testler istatistiki olarak anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu testlerde çift yönlü nedenselliğe rastlanmamış olup, kısa vadede nedensellik ilişkisi bazı finansal gelişme göstergelerinde gözlemlense de uzun vadede nedensellik ilişkisi neredeyse tüm finansal gelişme göstergelerinde belirtilmiştir.
Aslan, Küçükaksoy (2006)	Türkiye	1970-2004	Granger nedensellik testi	Finansal büyüme ilişkisinde, finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru olduğu ve arz öncüllü hipotezi gösteren sonuçlar elde edilmiştir.
Aslan, Korap (2006)	Türkiye	1987-2004	Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik yöntemi	Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki bulunmaktadır. Finansal gelişme ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin yönü finansal gelişmişlik düzeylerine göre değişmektedir.
Kandır, İskenderoğlu ve Onal (2007)	Türkiye	1988-2004	Johansen eşbütünleşme testi, hata düzeltme modeli ve nedensellik analiz yöntemi	Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin talep izleyen bir göstergesi olduğu sonucuna ulaşılmış, finansal gelişmişliğin ekonomik büyümeyi desteklemediği tespit edilmiştir. Ancak ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi etkilediği belirtilmiştir.
Altıntaş, Ayriçay (2010)	Türkiye	1987-2007	ARDL eşbütünleşme yöntemi olarak bilinen sınır testi yaklaşımı	Reel büyüme, finansal gelişme, dışa açıklık ve reel faiz oranı arasında uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir.
Ceylan, Durkaya (2010)	Türkiye	1998-2008	Granger nedensellik testi, hata düzeltme modeli	Ekonomik büyümeden kredilere doğru tek yönlü nedensellik sonucuna ulaşılmıştır.
Özcan, Arı (2011)	Türkiye	1998-2009	VAR modeli analiz yöntemi	Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir ilişki söz konusudur. Bu yön ise, Granger nedensellik testi sonucuna göre, ekonomik büyümeden

				finansal gelişmeye doğrudur. Böylelikle Robinson tarafından öne sürülen ve talep takipli hipotez olarak bilinen görüşü savunan sonuçlara rastlanmıştır.
Güneş (2013)	Türkiye	1988-2009	Para arzının milli gelire oranı ve finansal piyasalarda çalışanların toplam işgücü içerisindeki payı değişkenleri kullanılarak analiz edilmiştir	Finansal gelişmenin ekonomik büyümeye neden olduğu sonucuna ulaşılammış olup, aynı dönem içerisinde ekonomik büyümenin finansal piyasalarda çalışanların toplam işgücü içerisindeki payını artığı ama M2Y/GNP oranını etkilemediği tespit edilmiştir.
Hayaloğlu (2015)	Kırılğan Beşli Ülkeler (Hindistan, Endonezya , Brezilya, Türkiye, Güney Afrika)	1990-2012	Dinamik panel veri analiz yöntemi	Finansal gelişmişlik ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Adeni vd. (2015)	Nijerya	1960-2010	ARDL	Finansal gelişme büyümeyi olumsuz etkiler.
Çeştepe, Yıldırım (2016)	Türkiye	1986-2015	Koentegrasyon testi, VEC modeli tahmini, Granger nedensellik analizi ve ayrıca Toda-Yamamoto yöntemi	Finansal gelişme ile büyüme arasında gerek kısa gerekse uzun dönemde iki yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Contuk, Güngör (2016)	Türkiye	1998-2014	Grangerve asimetrik nedensellik testi analizi	Granger yöntemine göre; talep takipli hipotez ve arz öncüllü hipotezi gösteren sonuçlar ortaya konmuştur. Fakat asimetrik nedensellik yöntemine göre daha çok büyümeden finansal gelişmeye doğru nedensellik ilişkisi olduğu, talep takipli hipotezi destekleyen sonuçların olduğu belirtilmiştir.
İnançlı, Altıntaş, İnal (2016)	D-8 Ülkeleri	1997-2014	Panel veri analiz yöntemi	Finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Tunalı, Onuk (2017)	Türkiye	2003-2015	Granger nedensellik testi	Ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi sonucu ifade edilmektedir.
Karamelikli (2017)	Türkiye	1998-2014	Johansen eşbütünleşme testi, hata düzeltme modeli ve nedensellik analiz yöntemi	Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında net bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla finansal gelişme bileşenleri farklı sonuçları göstermektedir.
Aydın (2019)	Kırılğan Beşli Ülkeler	1992-2016	Westerlandeşbütünleşme analiz yöntemi	Finansal gelişmişlik ve büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak DOLS ve FMOLS tahminleriyle elde edilen panel eşbütünleşme katsayılarına göre, uzun dönemde finansal gelişme ve büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Cheng vd. (2020)	72 ülke	2000-2015	GMM yaklaşımı	Finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi vardır.

Literatürde ekonomik büyüme dinamiklerine odaklanan çalışmalarda özellikle küreselleşme hareketlerinin başladığı dönem itibariyle finansal gelişmenin ülkelerin büyümesindeki rolü yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Tablo 3.2.'de söz konusu ilişkiyi araştırmaya yönelik çalışmalar özetlenmiştir. Ulusal literatür incelendiğinde özellikle Türkiye için çok sayıda çalışma yapıldığı dikkat çekmektedir. Tabloda yer alan çalışmaların analiz bulguları nedensellik açısından özellikle ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru tek yönlü bir nedensel ilişkinin varlığını ortaya koymuştur (Kandır, İskenderoğlu, Önal, 2007; Ceylan, Durkaya, 2010; Özcan, Arı, 2011; Contuk, Güngör, 2016; Tunalı, Durkaya, 2017). Buna ek olarak sınırlı finansal gelişmenin ekonomik büyümenin nedeni olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar da literatürde yer almaktadır (Aslan, Küçükaksoy, 2006). Öte yandan hem panel hem de zaman serisi analiz metotlarından faydalanan çalışmalardan elde edilen yaygın sonuç finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği şeklinde olmakla birlikte (Hayaloğlu, 2015; İnançlı, Altıntaş, İnal, 2016; Aydın, 2019), sınırlı sayıda da olsa aralarında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşan çalışmalara da rastlanmaktadır (Adeniye vd., 2015; Cheng vd., 2020). Ampirik bulguların yanı sıra ele alınan ülke grupları bakımından değerlendirildiğinde çalışmalarda özellikle gelişmekte olan ülke verileri kullanıldığı gözlenmektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerde finansal gelişme büyüme ilişkisinin yaygın bir inceleme alanı bulunduğunu ve bu konuda zengin bir literatür olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo 3. 3. Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiyi Ele Alan Ampirik Çalışmalar

Hayaloğlu, Kalaycı, Artan (2015)	Yüksek, üst orta, düşük orta, düşük gelirli ülkeler	1995-2011	Panel veri analiz yöntemi	Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösteren ekonomik büyüme, küreselleşme endeksinin alt bileşenlerinin kullanılması durumunda da değişmediği görülmektedir.
Doğan, Can (2016)	Güney Kore	1970-2012	Engle-Granger eşbütünleşme yöntemi	Ekonomik, sosyal ve küreselleşmenin ekonomik büyümeye pozitif etki ettiği tespiti yapılmıştır.
Doğan (2017)	Türkiye	1970-2011	Toda-Yamamoto nedensellik analiz yöntemi	Ekonomik küreselleşmeden büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.
Altınır, Bozkurt, Toktaş (2018)	10 büyük yükselen piyasa ekonomisi	1990-2015	Panel veri analiz yöntemi	Politik küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru, ekonomik büyümeden sosyal küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

				Fakat genel ve ekonomik küreselleşme endeksi ile büyüme arasında nedensellik ilişkisi bulgusuna rastlanmamıştır.
Eren, Çütçü (2018)	Türkiye	1970-2016	Yapısal kırılmalı zaman serisi analiz yöntemi	Sosyal küreselleşmeden ekonomik büyümeye ve ekonomik büyümeden politik küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucu ortaya konmuştur.
Barış, Barış (2018)	AB Ülkeleri	1996-2015	Panel regresyon analiz yöntemi	Ülkelerin genel, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında yüzde bir anlam düzeyinde pozitif anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Öztürk, Zeren (2019)	D-8 Ülkeleri	1980-2016	Asimetrik nedensellik testi	Nijerya'dan Malezya'ya kadar olan coğrafyada D-8 ülkeleri için finansal küreselleşme ile ekonomik büyüme ilişkisinin çok yönlü olduğu sonucu ulaşılmıştır.
Çelik, Unsur (2020)	Seçilmiş 88 ülke	2000-2016	Dumitrescu ve Hurlin Panel nedensellik yöntemi	Ekonomik büyüme ve küreselleşme, ekonomik büyüme ve sosyal küreselleşme, ekonomik büyüme ve teknolojik küreselleşme ve ekonomik büyümeden politik küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.3 incelendiğinde küreselleşmenin özellikle son dönemlerde bir büyüme dinamiği olarak ampirik modellere dahil edildiği söylenebilir. Yapılan analizler panel veri tekniklere dayandığı gibi (Hayaloğlu, Kalaycı, Artan 2015; Barış, Barış, 2018; Altın, Bozkurt, Toktaş, 2018; Öztürk, Zeren, 2018; Çelik, Unsur, 2020) zaman serisi metodlarına da dayanmaktadır (Doğan, Can, 2016; Doğan, 2017; Eren, Çütçü, 2018). Çalışmalarda farklı küreselleşme türlerinden farklı kanıtlar elde edildiği gibi, ele alınan dönem, ülke ve yöntemlere göre de çeşitli bulgulara rastlanmıştır. Tabloda yer alan ve Türkiye için yapılmış olan her iki çalışmadan elde edilen sonuçlar ekonomik küreselleşmeden (Doğan, 2017) ve sosyal küreselleşmeden (Eren, Çütçü, 2018) büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisini yansıtırken, ekonomik büyümeden politik küreselleşmeye doğru tek yönlü bir nedenselliğin varlığı da ortaya konmuştur (Eren, Çütçü, 2018). Panel veri seti kullanılarak yapılan analiz sonuçları da birbirinden farklılık göstermektedir. Buna göre Öztürk, Zeren (2019) büyüme ve küreselleşme arasında çok yönlü bir nedenselliğin varlığını D-8 ülkeleri için gösterirken, Çelik ve Unsur (2020) 88 ülkeden oluşan örneklem grubu için yaptığı analiz neticesinde ekonomik büyümeden politik küreselleşmeye doğru tek yönlü bir nedensellik tespit etmiştir. Altın, Bozkurt, Toktaş (2018) ise 10 yükselen piyasa ekonomisinde politik küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru ve ekonomik büyümeden sosyal küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra küreselleşmenin büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği de

yapılan katsayı tahmin metotları ile ortaya konmuştur (Doğan, Can, 2016; Barış, Barış, 2018). Ulaşılan sonuçlar büyüme literatürüne yeni bir bakış açısı kazandırarak, ekonomik büyüme modellerinde küreselleşmenin dahil edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin hem sosyal hem ekonomik hem de politik küreselleşmenin ekonomik etkilerinden kaçınması oldukça güçtür. Nitekim söz konusu çalışmalar güncel ekonomik büyüme araştırmalarına yön vermektedir.

3.2. Model ve Veri Seti

Bu tezde doğrudan yabancı yatırımlar, finansal gelişme ve küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi hem G7² hem E7³ ülke grupları için 1990-2017 dönemi verileri kullanılarak analiz edilmiştir. İlgili dönemin seçilmesinde verilerin mevcudiyeti göz önünde bulundurularak, veri kaybı yaşanmamasına ve aynı zamanda güncel verilerle analizi gerçekleştirmeye dikkat edilmiştir. Söz konusu ilişkiye gösteren temel bir panel veri modeli şu şekilde oluşturulmuştur:

$$GDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 DYY_{it} + \beta_2 FG_{it} + \beta_3 GLOB_{it} + \beta_4 EMEK_{it} + \beta_5 SERM_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

burada i ve t sırasıyla panel oluşturan verilerin birim (G7 ve E7 ülkeleri) ve zaman (1990-2017) boyutunu temsil eder. Bağımlı değişken olarak modele dahil edilen GDP gayrisafi yurtiçi hasıla yıllık büyüme oranını gösterir. Temel açıklayıcı değişken olarak kullanılan DYY , FG ve $GLOB$ sırasıyla, dışarıdan gelen yabancı doğrudan yatırımların GSYH içindeki payını, finansal gelişme endeksini ve küreselleşme endeksini temsil etmektedir. Brüt sermaye oluşumunun yıllık büyüme oranı ($SERM$) ve toplam emek gücü ($EMEK$) modelin kontrol değişkenlerini oluşturmaktadır. Küreselleşme endeksi verisi İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü (KOF)'nden ve Finansal gelişme endeksi verisi IMF veri tabanından temin edilirken, diğer tüm değişkenlere ait veriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Tüm seriler logaritmik dönüşümleri kullanılarak modele dahil edilmiş ve analiz gerçekleştirilmiştir.

² Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, ABD, İngiltere

³ Çin, Brezilya, Hindistan, Meksika, Rusya, Endonezya, Türkiye

3.3. Metodoloji

DYY, finansal gelişme ve küreselleşme arasındaki ilişki araştırılmadan önce serilere ilişkin durağanlık sınaması yapılmıştır. Bunun için öncelikle yatay kesit bağımlılığı araştırması yapılarak en uygun birim kök testinin seçilmesi sağlanmıştır. Bu amaçla Pesaran (2004) yatay kesit bağımlılık testi uygulanmış ve ardından kesitsel bağımlılığı dikkate alan Pesaran (2007) tarafından geliştirilen birim kök testi uygulanmıştır. Söz konusu birim kök testine ilişkin temel denklem şu şekildedir:

$$CIPS(N, T) = N^{-1} \sum_{i=1}^N (N, T) \quad (2)$$

Teste ilişkin boş hipotez birim kökün varlığını ifade etmektedir. Testi ilişkin hesaplanan istatistik değerinin mutlak değer olarak kritik değerlerden büyük olması halinde boş hipotez reddedilerek serinin durağan olduğuna karar verilir. Birim kök sınamasının ardında değişkenler arasındaki hem kısa hem de uzun dönemli ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla Pesaran vd. (1999) tarafından geliştirilen Panel-ARDL yaklaşımı benimsenmiştir. Panel-ARDL yaklaşımı havuzlanmış ortalama grup (PMG), ortalama grup (MG) ve dinamik sabit etkiler (DFE) tahmincilerine dayanmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın modeli esas alınarak oluşturulabilecek temel bir panel-ARDL(p, q) modeli şu şekilde formüleleştirilebilir:

$$Y_{it} = \sum_{j=1}^p \phi_{i,L} Y_{i,t-j} + \sum_{j=0}^q \theta'_{i,j} X_{i,t-j} + \delta_i + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Y bağımlı değişkeni simgelerken, X çalışmanın tüm açıklayıcı değişkenlerini temsil etmektedir. Modelin hata düzeltme mekanizmasını da içeren bir diğer versiyonu ise şöyledir:

$$\Delta Y_{it} = \Phi_i (Y_{i,t-1} - \beta'_i X_{it}) + \sum_{j=1}^{p-1} \alpha_{ij}^* \Delta Y_{i,t-j} + \sum_{j=0}^{q-1} \delta_{ij}^{*'} \Delta X_{i,t-j} + \mu_i + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Burada Φ_i hata düzeltme mekanizması etkisini yansıtmaktadır. β_i açıklayıcı değişkenlerin büyüme üzerindeki uzun dönem etkilerini temsil eder. Diğer parametreler ise kısa dönemli ilişkiler ile ilgilidir.

3.4. Analiz Bulguları

Bu aşamada logaritmik dönüşüm uygulanmış olarak analizde kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler hem G7 hem de E7 ülkeleri için Tablo 3.4'te sunulmuştur. Tabloda her bir serinin ortalama (Mean), maksimum (Max.), minimum (Min.), çarpıklık (Skew.) ve basıklık (Kurts.) değerleri ile standart sapma olasılık değerleri (Std. Dev.) yer almaktadır. Öncelikle her iki ülke grubu için çarpıklık değerlerinin sıfırdan farklı ve mutlak değer olarak 1'den büyük olması yüksek oranda çarpıklık anlamına gelir. Ayrıca basıklık değerlerinin +3'ten büyük olması ise verilerin normal dağılıma göre daha ağır kuyruğa sahip olduğunu göstermektedir. Standart sapma olasılık değerlerine göre ise G7 ülkelerinde *GDP* ve *DYY* dışındaki serilerin heterojen olduğu, E7 ülkelerinde ise *EMEK* ve *SERM* değişkenleri dışındaki verilerin homojen olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu heterojenlik bir sonraki aşamada ikinci nesil birim kök testinin uygulanmasının da bir gerekçesidir. Son olarak her bir seriye ait minimum ve maksimum değerlerde bir aykırılık gözlenmemekte ve uygun aralığın sağlandığı görülmektedir.

Tablo 3. 4. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Mean	Max.	Min.	Std. Dev.	Skew.	Kurts.	Obs.
G7							
GDP	1.270	1.377	1.053	0.047	-1.698	8.045	196
DYY	1.274	1.473	1.211	0.044	1.967	7.875	196
FG	1.248	1.253	1.240	0.002	-0.904	3.109	196
GLOB	1.984	2.029	1.866	0.031	-1.250	4.841	196
EMEK	7.593	8.215	7.166	0.292	0.812	2.675	196
SERM	1.218	1.518	-0.974	0.305	-4.369	25.716	196
E7							
GDP	2.228	2.253	2.177	0.012	-1.357	5.984	196
DYY	2.222	2.233	2.210	0.003	0.137	3.161	196
FG	2.218	2.219	2.210	0.000	0.006	3.370	196
GLOB	2.348	2.375	2.294	0.018	-0.778	3.181	196
EMEK	8.037	8.894	7.284	0.496	0.442	2.016	196
SERM	2.214	2.778	-0.309	0.200	-10.381	129.895	196

Bir sonraki aşamada her iki panele ilişkin yatay kesit bağımlılığı test edilerek kullanılacak birim kök testine karar verilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 3.5'te sunulmuştur. Buna göre her iki ülke grubuna ait veri setinin yatay kesit bağımlılığına sahip olduğuna ve bu doğrultuda ikinci nesil birim kök testine başvurulması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3. 5. Pesaran (2004) Yatay Kesit Bağımlılığı Sonuçları

	İstatistik	Olasılık
G7	2.349	0.018
E7	1.470	0.047

Yatay kesit bağımlılığının varlığı durumunda uygulanması uygun bir birim kök test olan CIPS testi bu çalışmada benimsenmiştir. İlgili teste ilişkin sonuçlar Tablo 3.6'da yer almaktadır. Teste ilişkin sabitli, sabitli ve trendli ve sabitsiz ve trendsiz olmak üzere üç model kullanılarak tüm serilerin durağanlığı sınanmıştır. Elde edilen sonuçlar her iki ülke grubunda da serilerin farklı derecelerden entegrasyonuna dikkat çekmektedir. Bu sonuçla uyumlu olarak farklı durağanlık derecelerine sahip serilerden oluşan bir modelin uzun dönem katsayı tahmin sonuçlarının yapılmasına imkân veren panel ARDL yaklaşımının uygulanması için bir neden oluşturmaktadır.

Tablo 3. 6. CIPS Birim Kök Testi Sonuçları

G7						
	Sabitli		Sabitli ve Trendli		Sabitsiz ve Trendsiz	
Değişken	Düzy	Fark	Düzy	Fark	Düzy	Fark
GDP	-3.246*	-5.686*	-3.147*	-5.911*	-3.284*	-5.905*
FG	-2.398**	-5.225*	-3.023*	-5.950*	-2.096*	-5.744*
DYY	-3.591*	-6.055*	-3.867	-6.176*	-2.636*	-6.034*
GLOB	-2.319***	-5.456*	-2.773**	-5.879*	-1.417	-5.709*
SERM	-3.732*	-6.045*	-3.670*	-6.217*	-3.173*	-5.993*
EMEK	-2.326***	-5.350*	-2.391	-6.121*	-1.184	-5.852*
E7						
GDP	-3.460*	-5.782*	-3.940*	-5.955*	-3.211*	-5.731*
FG	-2.592*	-5.468*	-2.686	-5.591*	-2.173**	-5.468*
DYY	-2.829*	-5.216*	-2.802***	-5.237*	-2.533*	-5.259*
GLOB	-2.323***	-5.515*	-2.646	-5.636*	-2.257*	-5.386*
SERM	-4.620*	-6.190*	-4.679*	-6.420*	-2.382*	-6.120*
EMEK	-1.188	-4.080*	-1.006	-4.851*	-0.820	-4.502*

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini temsil eder.

Panel ARDL yaklaşımın kapsadığı PMG, MG ve DFE tahmincileri kullanılarak elde edilen kısa ve uzun dönem tahmin sonuçları Tablo 3.7'de özetlenmiştir. Her üç tahminci kullanılarak elde edilen sonuçlara tabloda yer verilmiştir. Fakat en uygun tahmincinin benimsenmesi için Hausman testi ile belirlenmiştir.

Tablo 3. 7. Katsayı Tahmin Sonuçları

G7					
Uzun Dönem	PMG	MG	DFE	Hausman (mg-pmg)	
DYY	-0.1080511	0.0511223	0.1253695***	Chi ²	Olasılık
FG	4.970617*	1.512335	0.3158951	2.08	0.8380
GLOB	-0.4549973*	0.0427566	-0.1363642	Hausman (mg-dfe)	
EMEK	-0.1916585***	0.2735336	-0.0349392	Chi ²	Olasılık
SERM	0.1048348*	0.125018*	0.1205234*	0.00	1.000
Kısa Dönem	PMG	MG	DFE		
ECT	-0.737273*	-1.068535*	-0.8738306*		
D(DYY)	0.1084481	0.0543723	0.00628		
D(FG)	4.26129***	4.277347	5.876949**		
D(GLOB)	0.3502761	1.420759**	0.3929632		
D(EMEK)	2.015954*	1.267962	1.241187**		
D(SERM)	0.0400604*	-0.0113654	0.0128845		
C	-1.898401*	-4.286659	0.9596768		
E7					
Uzun Dönem	PMG	MG	DFE	Hausman (mg-pmg)	
DYY	0.1870963	-0.1568579	0.5803551***	Chi ²	Olasılık
FG	10.80081**	-7.602612***	-6.596976	1.01	0.962
GLOB	0.1379913	0.4644695***	0.2661702**	Hausman (mg-dfe)	
EMEK	-0.0154939	-0.2624681	-0.053154**	Chi ²	Olasılık
SERM	0.0218866*	0.1987047*	0.0268009*	0.00	1.000
Kısa Dönem	PMG	MG	DFE		
ECT	-0.4224956*	-0.8853293*	-0.7724952*		
D(DYY)	0.5383469**	0.3792479	0.4886856		
D(FG)	9.678865	10.0086	8.674717		
D(GLOB)	-0.2516215	-0.1420898	-0.7257117**		
D(EMEK)	0.2356086**	0.1250187	0.2028564***		
D(SERM)	0.1238887*	0.0014737	-0.0008645		
C	10.78592*	18.17762***	11.83229		

*, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerini temsil eder.

Öncelikle G7 ülkeleri için elde edilen sonuçlar uzun dönemde finansal gelişmenin ve sermaye birikiminin ekonomik büyümeyi pozitif, emeğin ve küreselleşmenin ise negatif etkilediğini göstermektedir. Buna ek olarak doğrudan yabancı yatırım değişkeni PMG ve DFE tahmincisinde negatif MG ve DFE tahmincilerinde pozitif işaretli olmakla birlikte yalnızca DFE tahmincisinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Kısa dönem sonuçları incelendiğinde, söz konusu örneklem grubunda emeğin sermayenin, finansal gelişmenin ve küreselleşmenin ekonomik büyümeyi artırıcı etkisi farklı tahminci sonuçlarına göre doğrulanmıştır. Ancak yapılan Hausman test sonuçlarına göre ise PMG tahmincisinin MG tahmincisine tercih edilmesi ve DFE tahmincisinin ise MG tahmincisine tercih edilmesi söz konusudur. Bu durumda nihai olarak PMG tahminci sonuçları G7 ülkeleri için söz konusu ilişkiyi tespit etmeye yönelik daha doğru sonuçlar sunmaktadır. Buradan yola çıkarak uzun dönemde finansal gelişmedeki yüzde 1’lik bir artış söz konusu ülkelerde büyümeyi yaklaşık

yüzde 4.97 artırmaktadır. Küreselleşme ve emek katsayıları ise negatif olmakla birlikte her iki değişkende ortaya çıkan yüzde 1 oranında artışın büyümeyi azaltıcı etkisi sırasıyla yaklaşık yüzde 0.45 ve 0.19'dur. Ayrıca, yine uzun dönemde sermaye birikimindeki yüzde 1'lik artış ekonomik büyümeyi yaklaşık yüzde 0.10 artırmaktadır. Kısa dönemde ise DYY'ler yine istatistiksel olarak anlamsız bir etkiye sahipken, finansal gelişme emek ve sermaye büyümeye katkıda bulunmaktadır.

Sonuçlardan yola çıkarak öncelikle finansal gelişmenin büyümeyi artırıcı etkisi G7 ülkelerinde iyi işleyen bir fon akış sisteminin sağlandığını yansıtmaktadır. Böylece finansal gelişme ile birlikte bu ülkelerde fon akış sisteminde asimetrik bilgi sorununun azaldığı ve tasarrufların yatırıma dönüştürülmesinde etkin sonuçlar alındığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, finansal piyasa gelişmeleri aracılığıyla uzun dönemli projelerin gerçekleştirilmesinde kredi sisteminin doğru bir şekilde kullanılması da kolaylaşarak firmaların teknolojik yenilik ve sermaye birikimine katkı sağlayacak sermaye birikiminin oluşturulması mümkün olmaktadır. Bir diğer sonuç olarak küreselleşmenin kısa dönemde pozitif etkisine rağmen uzun dönemde büyümeyi azaltıcı etkisi farklı şekilde yorumlanabilmektedir. Öncelikle kısa dönemdeki bu olumlu etki küreselleşme ile ortaya çıkan yeni pazar fırsatları ve uluslararası teknolojik gelişmeleri takip etme imkânı ile ilişkilendirilebilirken, uzun dönemde tersine dönen bu etki söz konusu ülkelerde küreselleşmenin kırılganlığı artırdığı ve dolayısıyla küresel ölçekte yaşanan olumsuz gelişmelerin bu ülkelerde kaçınılmaz olarak yoğun bir şekilde hissedilmesi ile ilgilidir. Bir diğer büyüme faktörü olarak benimsenen toplam işgücünün kısa dönemde pozitif uzun dönemde ise negatif bir büyüme etkisi ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç kısa dönemde emek faktöründeki artışın üretim miktarına olan pozitif katkısı ile açıklanabilirken, uzun dönemde toplam işgücündeki artışın istihdamı azaltıcı yönde bir etki ortaya çıkarması ile açıklanabilir. Bu sonuç sermaye faktörünün hem kısa hem de uzun dönemdeki pozitif etkisi ile birlikte değerlendirildiğinde, uzun dönemde sermayenin ekonomik büyüme katkısının daha fazla olması emek yerine sermayenin ikamesini de gündeme getirmektedir. Dolayısıyla G7 ülkelerinde özellikle uzun dönemde sermaye yoğun üretim tekniklerine yönelmek emek arzında ortaya çıkacak her bir artışın uzun dönemde istihdam kanalıyla büyümeyi azaltıcı etkisi ile sonuçlanmaktadır.

E7 ülkeleri için PMG ve DFE tahmincilerden elde edilen sonuçlar uzun dönemde DYY'lerin büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu yansıtırken, MG sonuçlarının bunun tam tersine işaret etmektedir. Finansal gelişme açısından kısa dönemde tüm tahmincilerden elde edilen katsayılar pozitif fakat istatistiksel olarak anlamsızken, uzun dönemde PMG sonuçları finansal gelişmenin büyümeye katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca emeğin kısa dönemde pozitif uzun dönemde negatif etkisinden söz edilebilirken, sermaye değişkenine ait katsayı hem kısa hem de uzun dönemde pozitiftir. Son olarak küreselleşmenin kısa dönemde negatif uzun dönemde ise pozitif işaretli olması dikkat çekici bir başka sonuçtur. Daha güvenilir bir çıkarım yapmak için Hausman test sonuçlarına odaklanıldığında ise en uygun tahmincinin söz konusu ülke grubu için G7 örneklem grubunda olduğu gibi PMG olduğuna karar verilmiştir. Dolayısıyla PMG sonuçlarına göre DYY'lerdeki yüzde 1'lik artış kısa dönemde büyümeyi yüzde 0.53 artırırken, uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir büyüme etkisi ortaya çıkarmamaktadır. Finansal gelişme ise büyüme üzerinde kısa dönemde bir etkiye neden olmazken, uzun dönemde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Küreselleşme katsayısı ise hem kısa hem de uzun dönemde istatistiksel olarak anlamsızdır. Ek olarak emek faktöründeki yüzde 1 oranındaki artış kısa dönemde büyümeyi yaklaşık yüzde 0.23 artırırken, uzun dönemde herhangi bir etkiye sahip değildir. Son olarak sermaye faktöründeki yüzde 1 artış büyümeyi kısa ve uzun dönemde sırasıyla yaklaşık yüzde 0.12 ve yüzde 0.02 artırmaktadır.

E7 ülkeleri için elde edilen sonuçlarda kısa dönemde DYY'lerin büyümeyi artırıcı etkisi yabancı yatırımların bu ülkelere getirdiği hazır sermaye birikimi, teknolojik yenilik ve bilgi birikimi ile ilişkilendirilebilir. Nitekim ev sahibi ülkenin herhangi bir yatırım veya harcama olmaksızın yabancı yatırımlar kanalıyla doğrudan elde ettiği bu imkanların ekonomik büyümeye katkı sağlaması kaçınılmazdır. Ancak bu etkinin uzun vadede sürdürülememesi ise yabancı yatırımların uzun vadede teknoloji bağımlılığına neden olması, yabancı sermayeli firmalar karşısında yerli firmaların rekabet gücünün azalması ile üretimden çekilmesi ve ödemeler bilançosu dengesizlikleri gibi olumsuz gelişmelerin ortaya çıkması ile ilgilidir. Buna ek olarak G7 ülkeleri ile benzer şekilde finansal gelişmenin pozitif büyüme etkisi bu ülkelerde de hissedilmektedir. Dolayısıyla finansal piyasalarda özellikle kredi sistemindeki gelişmeler yatırımlara fon sağlanmasını kolaylaştırarak üretimde bir avantaja

kaynaklık edecektir. Ayrıca yine G7 ülkeleri ile benzer şekilde sermaye birikiminin hem kısa hem de uzun vadede ekonomik büyümeyi artırıcı etkisi genel kabul gören bir sonuçtur. Sermaye birikiminde artış aynı zamanda emeğin verimliliği anlamına gelen teknik ilerlemeye de katkı sağladığından kısa dönemde emeğin büyümeyi artırıcı etkisi beklenen bir sonuçtur. Öte yandan uzun dönemde emeğin bu etkisinin sürdürülememesi emek arzı artışının bir istihdam problemini gündeme getirdiğini bir kez daha açıklamaktadır.

SONUÇ

Ülkelerin temel makroekonomik hedeflerinden biri olan ekonomik büyüme günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için ayrı bir öneme sahiptir. Bu kapsamda ekonomik büyümenin temel dinamikleri özellikle iktisat yazınında çok tartışılan bir konu olarak süregelmektedir. Bu çalışmada gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme göstergeleri analiz edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda bu çalışmada ilk olarak büyüme teorileri ve tarihsel süreçteki gelişimleri, farklı iktisadi yaklaşımlarla ekonomik büyüme analizleri, ekonomik büyümenin temel dinamikleri (sermaye, teknolojik gelişme ve nüfus artışı gibi) incelenmiştir. Ayrıca; doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye etkileri, doğrudan yabancı yatırımların zaman içerisindeki gelişimi ve ülkelerin tercih edilme sebepleri incelenmiştir. Finansal gelişme teorileri ve küreselleşme bağlamında finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etki mekanizması sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada ampirik bir analiz uygulanmıştır. G7 ve E7 ülkelerinin 1990 ve 2017 yılları arasındaki ekonomik göstergeleri kullanılarak analiz edilmiştir.

G7 ve E7 ülkelerinin analizi için; yatay kesit bağımlılık testi, CIPS birim kök testi, panel ARDL (PMG, MG, DFE tahmincileri) yöntemleri kullanılmıştır. G7 ülkeleri için yapılan analizde uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımların büyüme üzerinde herhangi bir etkisi tespit edilemezken, finansal gelişmenin ekonomik büyümeye katkıda anlaşılmıştır. Bununla birlikte küreselleşme ve emeğin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi tespit edilmiştir. Son olarak sermayenin ekonomik büyümeyi artırdığına karar verilmiştir. Kısa dönem sonuçlarında ise; emek, sermaye ve finansal gelişmedeki bir artışın büyümeyi pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Gelişmekte olan ülkelere ilişkin E7 örneklem grubu için elde edilen uzun dönem tahmin

sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal gelişmenin pozitif işaretli olmakla birlikte büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Yine uzun dönemde küreselleşme ve emeğin büyüme üzerinde etkisi olmadığı kanısına varılırken, sermaye faktöründeki bir artış büyümeye katkıda bulunmaktadır. Kısa dönem sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlar, emek ve brüt sermaye oluşumu ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla E7 ülkeleri için kısa dönemdeki etkilerin uzun dönemde söz konusu olmadığı kanısına varılmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında çeşitli teorik çıkarımlar yapılması mümkündür. Bunu yaparken de hem gelişmiş bir ülke grubu olan G7 hem de gelişmekte olan ülkeler olan E7 açısından bir karşılaştırma yapma imkânı elde edilmiştir. Gelişmiş ülkeler birikmiş sermaye stoku ve tecrübe gibi birikimlerini yapacak olan yatırımları farklı ülkelerde değerlendirerek ekonomik büyümeyi artırmayı hedeflemektedir. Sermaye stoku, bina, makine, teçhizat gibi üretim süreçlerini doğrudan etkileyen ve uzun yıllar kullanılacak araçların tümünü oluşturmaktadır. Genel bir ifade ile fiziki varlıkların toplam değerini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, araştırma geliştirme harcamalarını da fiziki olmamasına rağmen sermaye stoku olarak kabul edilmektedir. Sermaye stoku ekonomik büyümede belirleyici bir etkiye sahiptir. Tüm bu birikimlere sahip olan gelişmiş ülkeler teknolojik gelişmeleri de takip ederek üretimde kullanılmasını sağlayarak büyüme elde etmeyi hedeflemektedir. Teknolojik gelişmelerin verimlilik ile doğru orantılı olduğu, yani ileri düzey teknolojik gelişmeler verimlilik açısında ülkelere önemli avantaj sağladığı anlamına gelmektedir. Tüm bu etkenler ışığında gelişmiş ülkeler bu kaynaklarını doğru ve etkin kullanarak ekonomik büyümeyi artırmayı amaçlamaktadır. Bu kaynakların yatırıma dönüştürme aşamasında yatırım yapılacak ülkenin belirlenmesinde, ülkelerin nüfus yapısı, gelir dağılımı, siyasi durumu gibi bileşenler değerlendirilerek karar verilmektedir. Yatırım yapılacak olan ülkedeki sermaye birikimi eksikliğini gidererek her iki ülkenin de büyüme sağlaması amaçlanmaktadır. Ülkeler arasındaki ekonomik büyüme göstergelerinin temel farklılık ölçütleri teknoloji ve sermaye birikimleri ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkeler de doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişlerini sağlamak için çalışmalar yapmaktadır. Burada ki amaç; gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikimi, gelişmiş teknoloji, nitelikli işgücü,

yönetim ve organizasyon kabiliyeti eksikliğinin gelişmiş ölkelerin getirdiği yatırımlarla giderilmesidir. Ölkeye gelen teknoloji ve donanım ile beraber, ölkede üretim sürecinde mevcut kaliteyi yukarı taşıması beklenmektedir. Kullanılacak teknoloji ile düşecek olan birim maliyetinin de dış ticarete rekabet edebilmek gücünün artmasına katkı sağlayacaktır.

Hem gelişmiş ölkeler (G7) hem de gelişmekte olan (E7) ölkeler için elde edilen bulgular ve yapılan teknik çıkarımlar bir takım politika önerilerini gündeme getirmektedir. Sonuç olarak doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeye katkıları değerlendirildiğinde; Gelişmiş ölkeler elindeki kaynakları etkin bir biçimde kullanıp yatırımlarını doğru ölkeler için değerlendirildiğinde finansal gelişmeye ile birlikte ekonomik büyümeyi artıracaktır. Gelişmekte olan ölkeler için de; ölkede kaynakların artırımı, donanım eksikliğinin giderilmesi ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir temele kavuşması için, sermaye piyasasını geliştirerek, doğrudan yabancı yatırımları ölkeye teşvik ederek, doğru iktisat politikasının uygulanması neticesinde ekonomik büyüme sağlanacaktır. Gelişmekte olan ölkelerin tercih edilen ölkeler için, siyasi ve ekonomik sorunlarını çözmüş olması gerekir. Devamında ölkeye gelecek olan yatırımlar ile birlikte dünyadaki yabancı yatırımlardan toplam alınan pay artacaktır.

KAYNAKÇA

- Acaravcı A, Akyol M (2017) Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar, dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi* 3(1): 17-33.
- Adıgüzel M (2013) Ekonomik küreselleşmenin Türkiye ekonomisine etkileri. *Akademik Bakış Dergisi* 35: 1-20.
- Adeniyi O, Oyinlola A, Omisakin O, Egwaikhide FO (2015) Financial developments and economic growth in Nigeria: Evidence from threshold modelling. *Economic Analysis and Policy* 47: 11-21.
- Ağayev S (2010) Doğrudan yabancı yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Geçiş ekonomileri örneğinde panel eşbütünleşme ve panel nedensellik analizleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12(1): 159-184.
- Akdoğu SK (2012) Türkiye’de mali serbestleşme süreci ve krizlerin kısa bir özeti. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi* 14(2): 189-208.
- Aktuğ S (2010) *Kavramsal Açından Ekonomik Büyüme Ekonomik Kalkınma ve Bölüşüm İlişkileri*, <http://kisi.deu.edu.tr/asuman.altay/KAVRAMSAL%20A%C3%87IDAN%20EKONOM%C4%B0K%20B%C3%9CY%C3%9CME%20EKONOM%C4%B0K%20KALKINMA%20ve%20B%C3%96L%C3%9C%C5%9E%C3%9CM%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0LER%C4%B0.pdf> (30.05.2020).
- Altınar A, Bozkurt E, Toktaş Y (2018) Küreselleşme ve ekonomik büyüme: Yükselen piyasa ekonomileri için bir uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 639: 117-162.
- Altıntaş H, Ayriçay Y (2010) Türkiye’de finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisinin sınır testi yaklaşımıyla analizi: 1987-2007. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10(2): 71-98.
- Arslan GE (2013) Ekonomik büyüme, kalkınma ve gelir dağılımı. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6(2): 45-52.
- Aslan Ö, Korap HL (2006) Türkiye’de finansal gelişme ekonomik büyüme ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)* 17: 1-20.
- Aslan Ö, Küçükaksoy İ (2006) Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir uygulama. *Ekonometri ve İstatistik* 4: 12-28.
- Aslan Ö, Küçükaksoy, İ (2006) finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi:

Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir uygulama. *Ekonometri ve İstatistik Dergisi* 4: 12-28.

Ayaydın H (2010) Doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi: Türkiye örneği. *Dumlupınar Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi* 26: 133-145.

Aydın Y (2019) Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisinin kırılğan beşli ülkeleri için analizi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi* 4(1): 37-49.

Aydın Y (2019) Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisinin kırılğan beşli ülkeleri için analizi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi* 4(1): 37-49.

Aytekin GK (2018) Türkiye’de sermaye piyasaları ve borsaların gelişim süreci. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi* 4(9): 150-176.

Barış S, Barış A (2018) Küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisi: Avrupa Birliği ülkelerinden deliller. 4. *SCF International Conference on “Economic and Social Impacts of Globalization” and “Future of turkey-EU Relations”*. Nevşehir, Türkiye, 26-28 Nisan.

Bostan A, Kelleci SÜ, Yılmaz A (2016) Doğrudan yabancı yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Avrasya ekonomileri örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5(5): 23-36.

Ceylan S, Durkaya M (2010) Türkiye’de kredi kullanımı-ekonomik büyüme ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 24(2): 21-35.

Cinel, EA (2014) Türkiye’de ekonomik büyümenin belirleyicileri. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 4(8): 15-26.

Cheng C-Y, Chien M-S, Lee, C-C (2020) ICT diffusion, financial development, and economic growth: An international cross-country analysis. *Economic Modelling*, InPress.

Conturk FY, Güngör B (2016) Asimetrik nedensellik testi ile finansal gelişme ekonomik büyüme ilişkisinin analizi. *Muhasebe ve Finans Dergisi* 89-108.

Çelik MY, Ünsür Z (2020) Küreselleşme ve büyüme ilişkisinin Dumitrescu-Hurlin panel nedensellik testi ile belirlenmesi. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(1): 201-210.

Çeştepe H, Yıldırım E (2020) Türkiye’de finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICAFR 16 Özel Sayısı: 12-26.

Çetin D, Aksoy E (2016) OECD ülkeleri ile yükselen piyasalarda finansal gelişme ve

- faiz oranlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *JEBPIR* 2(2): 69-91.
- Çetin M, Şeker F (2013) Doğrudan yabancı yatırımlar ve ihracat ilişkisi: Gelişmekte olan ülkeler üzerine bir nedensellik analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 8(1): 121-142.
- Çinko L (2009) Doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin makroekonomik etkiler. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi* 16(1): 117-131.
- Doğan B (2017) Ekonomik küreselleşme ve büyüme ilişkisi: Türkiye örneği Toda-Yamamoto nedensellik analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 54(628): 19-27.
- Doğan B, Can M (2016) Küreselleşmenin büyümeye etkisi: Güney Kore örneğinde eşbütünleşme analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6(2): 197-220.
- Durgan S (2016) Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırım potansiyelinin çekim modeli kullanılarak belirlenmesi. Uzmanlık Tezi, T. C. Kalkınma Bakanlığı Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ekinci A (2011) Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme ve istihdama etkisi: Türkiye uygulaması (1980-2010). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 6(2): 71-96.
- Ekinci A (2011) Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme ve istihdam etkisi: Türkiye uygulaması (1980-2010). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 6(2): 71-96.
- Eren MV, Çütcü İ (2018) Küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye üzerine ekonometrik bir analiz. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 6(1): 47-61.
- Ergeç EH (2004) Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi ve Türkiye örneği: 1988-2001. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 5(2): 51-66.
- Göçer İ (2013) Ekonomik büyümenin belirleyicileri: Sınır testi yaklaşımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 1(1): 75-91.
- Güneş S (2013) Finansal gelişmişlik ve büyüme arasındaki nedensellik testi: Türkiye örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 14(1): 73-85.
- Hayaloğlu P (2015) Kırılgan beşli ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: Dinamik panel veri analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11(1):

131-144.

Hayaloğlu P, Kalaycı C, Artan S (2015) Küreselleşme farklı gelir grubundaki ülkelerde ekonomik büyümeyi nasıl etkilemektedir?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi* 10(1): 119-152.

Helhel Y (2017) Küreselleşme ve finansal gelişme arasındaki etkileşimin Türkiye ve BRICS lkeleri için incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9(20): 156-178.

İnançlı S, Altıntaş N, İnal V (2016) Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi: D-8 rneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4: 36-49.

Kahveci ř, Terzi H (2017) Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin nedensellik analizleri ile testi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 49: 135-154.

Kandır SY, İskenderoğlu , nal YB (2007) Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16(2): 311-326.

Karagöz K (2007) Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım girişlerini belirleyen faktörler: 1970-2005. *Journal of Yasar University* 2(8): 927-948.

Karamelikli H, Keskingöz H (2017) Finansal gelişme bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye rneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 6(1): 638-701.

Keskin N (2008) Finansal serbestleşme sürecinde uluslararası sermaye hareketleri ve makroekonomik etkileri: Türkiye rneği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İzmir.

Koçtürk OM, Eker M (2012) Dünyada ve Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve çok uluslu şirketlerin gelişimi. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 18(1): 35-42.

Koyuncu FT (2017) Doğrudan yabancı yatırımlar, ekonomik büyüme ve istihdam arasındaki ilişki: Türkiye uygulaması (1990-2015). *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 7(2): 17-24.

Koyuncu FT (2017) Doğrudan yabancı yatırımlar, ekonomik büyüme ve istihdam arasındaki ilişki: Türkiye uygulaması (1990-2015). *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 7(2): 17-24.

Mucuk M, Demirsel MT (2009) Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar ve

ekonomik performans. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21: 365-373.

Ok S (2008) Ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıflama nedenleri ve bu ilişkinin güçlendirilmesinde İŞKUR'un rolü. Uzmanlık Tezi, T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Oktayer A (2009) Türkiye'de finansal serbestleşme ve derinleşme süreci üzerine nitel bir inceleme. *Akademik İncelemeler* 4(1): 73-100.

Okuyan HA, Erbaykal E (2008) Gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Ekonomik Yaklaşım* 19(67): 47-58.

Özcan B, Arı A (2011) Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkisinin ampirik bir analizi: Türkiye örneği. *Business and Economics Research Journal* 2(1): 121-142.

Özcan B, Arı, A (2010) Doğrudan yabancı yatırımların belirleyicileri üzerine bir analiz: OECD örneği. *Ekonometri ve İstatistik* 12: 65-88.

Özel HA (2012) Ekonomik büyümenin teorik temelleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2(1): 63-72.

Özgür MI, Demirtaş C (2015) Finansal gelişme ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *NWSA-SocialSciences* 10(3): 76-91.

Öztürk M, Zeren F (2019) Finansal küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: D-8 ülkeleri örneği. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi* 4(2): 60-73.

Saygılı Ş, Cihan C, Yurtoğlu, H (2013) Türkiye ekonomisinde sermaye birikimi, verimlilik ve büyüme: 1972-2003. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/T%C3%BCrkiye_Ekonomisinde_Sermaye-Birikimi_Buyume_ve_Verimlilik_1972-2003.pdf

Songur DY (2017) Doğrudan yabancı yatırımlar ve dış ticaret'in hayri safi yurtiçi hasıla üzerindeki etkisi: Avrasya ülkeleri örneği. *Bulletin of Economic Theory and Analysis* 2(2): 117-133.

Topallı N (2016) Doğrudan sermaye yatırımları, ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye ve BRICS ülkeleri örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi* 17(1): 83-95.

Tunalı H, Onuk P (2017) Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye örneği. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi* 4(1): 1-

15.

Yapraklı S (2006) Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların ekonomik belirleyicileri üzerine ekonometrik bir analiz. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi* 21(2): 23-48.

Yılmaz Ö, Kaya V, Akıncı M (2011) Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyümeye etkisi (1980-2008). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25(3-4): 13-30.

Zeren F, Ergun S (2010) AB’ye doğrudan yabancı yatırım girişlerini belirleyen faktörler: Dinamik panel veri analizi. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 1(4): 67-83.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Burhan ALTINÖZ

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: Bergama / 03.12.1988

Telefon: 0535 474 00 68

E-Posta: burhanaltinoz@gmail.com

Yazışma Adresi: Mevlana Mah. Karasu Cad. Furkan Konağı Ap. No:38/39

Talas/Kayseri

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
2.68 / 4	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ/KEÇİBORLU MESLEK YÜKSEKOKULU/MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI	03.09.2009
59.5 / 100	ANADOLU ÜNİVERSİTESİ/İŞLETME FAKÜLTESİ/İŞLETME	30.05.2011

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2010-2015	Şekerbank T.A.Ş.	Çağrı Merkezi/Supervisor
2016- Devam ediyor	Kayseri Büyükşehir Belediyesi	Halkla İlişkiler ve Çağrı Merkezi Yöneticisi